

MELLOM NORMALISERING OG UNNTAKSTILSTAND

HVORDAN SKAPE

BEDRE OPPVEKSTVILKÅR FOR BARN I ASYLMOTTAK?

Lisbeth Myhrer

Diakonhjemmet Høgskole

Mastergradsoppgave

Master i sosialt arbeid i partnerskap

Antall ord: 22 387

Dato: 12.11.2014

FORORD

For meg har å studere til mastergrad vært som en real fottur i ulendt terreng. Det har vært mye hardt arbeid, samtidig som turen har latt meg oppdage stadig nye landskap i meg selv og i faget sosialt arbeid. Etter to år ved studiet har jeg lært mye, og blitt enda mer stolt over å være sosialarbeider. Det er mange som har bidratt til at jeg har kommet i mål på denne turen, og som fortjener en stor takk.

Først en stor takk til Nord – Odal folkebibliotek, som med god service og kort ventetid har skaffet meg all nødvendig litteratur til oppgaven. De har fungert som et høyskolebibliotek, og skaffet meg omkring 100 titler i løpet av studietiden.

Jeg vil takke gode og inspirerende forelesere og trivelige medstudenter ved Diakonhjemmet høyskole. Jeg har opplevd studiemiljøet som godt, både faglig og sosialt. En spesiell takk til medstudent Anne Solveig Bergmann, min skytsengel gjennom studietiden.

Takk til Gurid Aga Askeland som var veileder hoveddelen av arbeidet med masteroppgaven, helt til hun ikke hadde mulighet lenger. Takk til Lene Øverby som på kort varsel tok over som veileder, og har gitt intensiv veiledning de siste ukene før innlevering.

Den største takken går til guttene mine; mannen min Vegar, som har styrt skuta i heimen mens jeg har levd i min ”master-boble”, og Sigurd og Per – Olve, som sikkert er ganske lei av at mamma alltid sitter med nesa i en bok eller ved PC’n. Uten deres tålmodighet og støtte hadde jeg ikke kommet i mål!

Takk for turen!

Nord – Odal, 09.11.14

Lisbeth Myhrer

SAMMENDRAG

Dette er en litteraturoppgave med tema barns oppvekstvilkår i asylmottak. Oppgavens problemstilling er ”*Hvordan skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak?*” Oppgaven drøftes innefor rammen av sosialt arbeid med barn og familier i asylmottak, med vekt på sosialarbeiderens rolle i dette arbeidet. For å gi grunnlag for drøftingen har jeg stilt følgende forskningsspørsmål:

- 1) Hvilke krav regulerer barns oppvekstrammer i asylmottak?
- 2) Hva viser forskning om barns oppvekstvilkår i asylmottak?

Per 31.08.14 var det 122 asylmottak i Norge, med til sammen 15 050 beboere. 3 069 av beboerne var barn (www.noas.no 08.10.14). Et asylmottak er et frivillig og midlertidig botilbud. Asylmottaket er ikke en institusjon, men er hjem for familier som ivaretar seg selv og sine behov i hverdagen. Asylmottaket ivaretar både frivillige og obligatoriske tilbud for beboerne den tiden de bor i mottaket.

Barn i asylmottak har rettigheter både i egenskap av at de er *barn* og *asylsøker*. Rettighet som barn innebærer at de har rettigheter på lik linje med andre barn i Norge, når det kommer til rett til helsetjenester, barnevern og tiårig grunnskole. Deres rettigheter som asylsøker innebærer rettighetene og pliktene asylprosessen beskriver. Barnas *dobble status* som asylsøkende barn, fører til at tilværelsen deres preges både av *normalisering* og *unntakstilstand*. Normalisering gjennom integrering i lokalsamfunnets barndomsarenaer og velferdstilbud, samtidig som asylprosessen innebærer en *unntakstilstand*.

Jeg går i oppgaven gjennom 6 forskningsrapporter fra tidsperioden 1994 til 2013. Forskningen synliggjør et gap mellom UDI's regelverk og målsettinger for barns oppvekstvilkår i asylmottak, og barnas oppvekstforhold i praksis. Barn og unge opplever ofte en lang og usikker ventetid i asylmottak. Barna opplever ustabile relasjoner på flere områder, og foreldrene har utfordringer med å sikre barna en trygg og forutsigbar hverdag. For familier i mottak er boforholdene preget av trangboddhet og liten mulighet for privatliv. Mottakene mangler gode tilpassede oppholdsrom for lek og utfoldelse. Boforholdene gjør det vanskelig for familiene å kombinere barnas behov for fri lek, og samtidig sikre at barna er skjermet og trygge. Tilskuddene til familier i mottak dekker knapt familiens nødvendige behov, og

familier sier i intervju at hoveddelen av utbetalingen til livsopphold går til mat. Familier i mottak regnes som fattige, og mange har ikke råd til et forsvarlig kosthold, klær som passer for årstiden, og til å følge opp sin egen helse på en god måte.

”Hvordan skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak?” Oppgaven drøfter problemstillingen innenfor rammen av sosialt arbeid. Mange barnefaglig ansvarlige har sosialfaglig bakgrunn, som sosionom, barnevernspedagog eller vernepleier. Uavhengig av utdanningsbakgrunn definerer jeg barnefaglig ansvarliges arbeidsoppgaver som oppgaver som går inn i sosialt arbeid. Sosialt arbeid handler om arbeid blant mennesker i en vanskelig livssituasjon, og har som mål å skape endring hos enkeltindivider, grupper eller forhold i samfunnet.

Sosialarbeideren i mottaket kan spille en viktig rolle i arbeidet med å skape bedre oppvekstvilkår i asylmottak. Bronfenbrenners økologiske modell synliggjør hvordan individ og samfunn gjensidig påvirker hverandre. Modellen er et nyttig verktøy for å kartlegge ulike nivåer for intervensjon. Det er behov for ulike typer tiltak på individ-, gruppe- og samfunnsnivå. Det er mulig å skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak, men oppgaven er ikke enkel. Sosialarbeideren kan møte motstand og hindringer på alle nivåer i arbeidet.

Innhold

1. INNLEDNING	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling	9
1.2 Oppgavens innhold og oppbygning.....	10
1.3 Asyl i Norge - Begrepsavklaringer.....	11
2. METODE.....	16
2.1 Metodisk tilnærming og avgrensning.....	16
2.2 Utvalg.....	16
2.3 Vitenskapsteoretisk tilnærming	18
2.4 Kritikk av metode	19
3. MOTTAKSSYSTEMETS RAMMER	21
Hvilke krav regulerer barns oppvekstrammer i asylmottak?	21
3.1 Juridiske rammer for asylsystemet	21
3.2 UDI's regelverk som rammevilkår for barns oppvekst i asylmottak.	23
3.2.1 UDI's krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak.....	24
3.2.2 Botilbud	26
3.2.3 Økonomi	28
3.2.4 Aktivitet og fritid.....	29
4. HVA SIER FORSKNING OM BARNES OPPVEKSTVILKÅR I ASYLMOTTAK?	31
4.1 Introduksjon av forskning.....	32
4.2 Presentasjon av funn.....	35
4.2.1 Stabilitet og trygghet for barn i mottak.....	36
4.2.2 Barns boforhold i mottak	39
4.2.3 Økonomi	41
4.2.4 Aktivitet og fritid.....	43
4.3 Oppsummering.....	45
5. SOSIALT ARBEID MED BARN OG FAMILIER I ASYLMOTTAK.....	47
5.1 Hva er sosialt arbeid?	49
5.1.1 Perspektiver i sosialt arbeid	50

5.1.2 Sosialarbeiderens roller	54
5.2 Bronfenbrenners økologiske modell	57
5.3 Risiko og resiliens	61
6. HVORDAN SKAPE BEDRE OPPVEKSTVILKÅR FOR BARN I ASYLMOTTAK?	64
6. 1 Bronfenbrenners økologiske modell som verktøy for å kartlegge hvor tiltak kan settes inn	64
6.2 Sosialarbeiderens roller i arbeid med foreldre på asylmottak – tiltak på mikronivå	70
6.3 Oppsummering.....	77
7. AVSLUTNING.....	79
KILDER.....	82

1. INNLEDNING

I oktober 2013 begynte jeg i stillingen som barnefaglig ansvarlig ved et asylmottak. Jeg kjente til asylsøkeres situasjon gjennom media og litteratur, og trodde jeg visste hva jeg gikk til. Jeg hadde fått et godt inntrykk av mottaket i jobbintervju, og gledet meg til å gå i gang med en viktig oppgave. Mitt møte med asylsystemet var brutalt, og utfordret min fagetikk sterkt. Etter mange år i barneverntjenesten hadde jeg møtt mange barn med dårlige materielle oppvekstvilkår, men aldri så dårlig som i asylmottak.

Det som utfordret meg i størst grad var familienes materielle situasjon; svak økonomi og dårlige boforhold. Ved mottak jeg arbeider bor familiene i små leiligheter i bykjernen, eller i bokollektiv for alenemødre med små barn. Etter å ha besøkt andre mottak oppdaget jeg at det ikke er uvanlig at en familie bor på ett rom, med kjøkken, oppholdsrom og bad som de deler med flere andre familier. Familienes økonomiske rammer gjør at de fleste familiene er avhengig av å få mat, brukte klær, leker og utstyr som formidles gjennom mottaket eller frivillige organisasjoner. Å leve i fattigdom øker risikoen for psykososiale problemer både for barn og voksne.

Jeg har møtt mange ressurssterke barn og familier, med til dels forferdelige historier fra hjemland og flukt. Jeg har møtt engasjerte mottaksarbeidere som gjør sitt beste for å vise at asylsøkere også har menneskeverd, tross de materielle rammene mottaket tilbyr. Gjennom mitt arbeid i mottaket, og møtene med familier og kolleger, har jeg blitt nysgjerrig på hvordan forskning beskriver barns oppvekstforhold i asylmottak.

Tema i denne oppgaven er barns oppvekstvilkår i asylmottak. For å danne et grunnlag for arbeidet med problemstillingen, har jeg vært opptatt av hvilke krav som regulerer barns oppvekstrammer i asylmottak, og hvordan barnas oppvekst ser ut i praksis. Gjennom arbeid med regelverk, rundskriv og forskning synliggjøres behovet for å bedre oppvekstvilkårene for barn i mottak. Oppgavens problemstilling er *”Hvordan skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak?”*

Barn i asylmottak lever under spesielle oppvekstvilkår. Lindén (2011) beskriver at situasjonen for medfølgende barn i asylmottak bestemmes av deres doble status, dette innebærer deres status som både *barn* og *asylsøker*. Deres status som barn gir dem like rettigheter som andre barn i Norge. De har rett til skolegang, helsetjenester og tjenester fra barnevernet. FNs barnekonvensjons grunnprinsipper om ikke-diskriminering, hensynet til barnets beste og barnets uttalerett gjelder også for flyktningbarn med uavklart asylstatus. Barns rettigheter som asylsøker innebærer særlige bestemmelser om bosted og økonomisk understøttelse, og definerer familiens sosiale og økonomiske levekår (Ibid.).

*”Den doble status til asylsøkende barn fører til at tilværelsen deres preges både av **normalisering** gjennom integrering i lokalsamfunnets barndomsarenaer og velferdstilbud og av en **unntakstilstand** som asylprosessen innebærer. De lever i en overgangsperiode der framtiden er avhengig av søknadens utfall, og familielivet preges av denne usikkerheten og av foreldrenes begrensede rett til samfunnsdeltakelse som asylsøkere, med et særskilt regelverk som definerer deres levestandard og foreldrenes mulighet til arbeid og opplæring.”*

(Lidén et.al 2011, s. 8)

Lidén (2011) beskriver hvordan asylsøkende barns doble status fører til at tilværelsen preges både av *normalisering* og *unntakstilstand*. Også Lauritsen og Berg (1999) beskriver å være asylsøker som å leve i en slags unntakstilstand:

”Du har ei fortid preget av forfølgelse, ei nåtid preget av venting og ei framtid preget av uvisshet. Livet er på mange måter lagt i andres hender. Som asylsøker i Norge har du visse rettigheter, men rettighetene har også klare begrensninger.”

(Lauritsen og Berg,1999, s. 1)

Mange barn i asylmottak lever i spennet mellom *normalisering* og *unntakstilstand*. Ifølge UDI Årsrapport 2013 bodde det ved årsskiftet 2013 – 2014 3 500 barn i asylmottak. Den største gruppen av barn var de som hadde fått endelig avslag. 38 % av barna hadde fått endelig avslag, mens 11 prosent hadde fått avslag og ventet på behandling av klage. 900 barn hadde fått oppholdstillatelse og ventet på å bli bosatt i en kommune. For 820 av dem var det under ett år siden de fikk bosettingstillatelse. For 20 av dem var det over 2 år fra tillatelsen ble

gitt (UDI Årsrapport 2013). Per 31.08.14 var det 122 asylmottak i Norge, med til sammen 15 050 beboere. 3 069 av beboerne var barn (www.noas.no 08.10.14).

1.1 Bakgrunn for valg av tema og problemstilling

Tema for oppgaven er barns oppvekstvilkår i asylmottak. Oppgavens problemstilling er ”*Hvordan skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak?*”. Oppgaven drøftes innefor rammen av sosialt arbeid med barn og familier i asylmottak, med vekt på sosialarbeiderens rolle i dette arbeidet.

For å gi grunnlag for drøftingen har jeg stilt følgende forskningsspørsmål:

- 1) Hvilke krav regulerer barns oppvekstrammer i asylmottak?
- 2) Hva viser forskning om barns oppvekstvilkår i asylmottak?

Temaet barns oppvekstvilkår i asylmottak er aktuelt, og et tilbakevendende tema i politikk og media. Norge en av de største mottakerne av asylsøkere når en tar i betraktning mottakerlandenes folketall (Valenta og Berg, 2012). Det er landets asylopolitikk som legger rammer for tilbudet asylsøkere får. Den nåværende regjeringen kan synes å ha en svakere sosial profil enn tidligere regjeringer, noe som også får konsekvenser for asylopolitikken.

De siste ukene har særlig to saker omkring regjeringens behandling av asylsøkende barn vært i fokus. I et debattinnlegg på aftenposten.no påpeker tidligere departementsråd Karin Moe Røysland at ”*utsendingen av familier med lengeværende barn intensiveres mens det arbeides med varige endringer i utlendingsforskriften*” (www.aftenposten.no 06.10.2014). Nye tall fra politiet viser at av de 75 lengeværende barna som er sendt ut i 2014, ble hele 32 sendt ut i september (www.noas.no). Den store økningen i uttransporteringer fører til frykt blant lengeværende barn og familier i mottak, og familier kan bli uttransportert før de får prøvd saken sin opp mot den nye forskriften. Forskriften *G-03/2014 Ikrafttredelse av ny § 8-13 i utlendingsforskriften – engangsløsning for lengeværende barn* har møtt reaksjoner fra Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS), som kritiserer ordningen for å være urettferdig og urimelig, blant annet på grunn av komplisert regelverk (www.noas.no 01.07.14).

En annen sak som har fått oppmerksomhet i media er regjeringens forslag til kutt i statsbudsjett. Regjeringen ønsker å fjerne tilskudd til barnehageplass for barn i alderen 4 - 6 år. I et intervju med NRK sier styreleder i Driftsoperatørforum, Tore Vaagen ved Sunndal mottak at ”*Dette vil ta fra asylbarna muligheten til å leve en normal hverdag*” (www.nrk.no, 15.10.2014). Regjeringen ønsker videre å gjøre betydelige kutt i asylsøkeres økonomiske ytelser til livsopphold. Begge kuttene bidrar til en kraftig redusering i barns sosiale og materielle oppvekstvilkår, og gir økt risiko for utvikling av psykososiale problemer. Ordningen svekker også familienes mulighet til integrering, og øker utfordringene for kommuner som tar i mot familier med oppholdstillatelse.

Sosialt arbeid handler om å se individ, grupper og samfunn i en helhetlig sammenheng (Levin, 2004). Bakgrunnen for framveksten av sosialt arbeid er sosial urettferdighet, og ønsket om en endring. Pionerene i sosialt arbeid ønsket å lindre, behandle, habiliterer og endre samfunnets betingelser (Kokkin, 2005). Sosialt arbeid har fra begynnelsen av handlet om å se mennesker i vanskelige livssituasjoner, og gi dem en stemme.

Barn som vokser opp i asylmottak har en svært annerledes oppvekst enn andre barn i Norge. Når jeg skriver denne oppgaven er det med et ønske om å synliggjøre sentrale sider ved barns oppvekstvilkår i mottak. Gjennom sammenstilling av forskning og teori ønsker jeg å bidra til økt innsikt på fagfeltet.

1.2 Oppgavens innhold og oppbygning

Inkludert innledningskapittelet har oppgaven syv kapitler. Innledningskapitlet inneholder en oversikt over tema, problemstilling, samt forklaring på ord og begreper som benyttes i oppgaven.

Andre kapittel er oppgavens metodekapittel. Her beskriver jeg metodisk tilnærming og avgrensning, utvalg, og kritiske betraktninger i forhold til det metodiske arbeidet.

I tredje kapittel beskrives mottakssystemets rammer. Gjennom kapittel tre fokuserer jeg på å besvare første forskningsspørsmål; *Hvilke krav regulerer barns oppvekstrammer i*

asylmottak? Dette gjøres gjennom en innføring i relevant regelverk, herunder lover, forskrifter og UDI's rundskriv.

Kapittel fire oppsummerer funn fra forskning fra de siste 20 år. Gjennom å ha med både eldre og nyere forskning ønsker jeg å belyse barns oppvekstvilkår i asylmottak i et langsiktig tidsperspektiv. Gjennom funn fra relevant forskning ønsker jeg å belyse andre forskningsspørsmål; *Hva viser forskning om barns oppvekstvilkår i asylmottak?*

Kapittel fem gir et teoretisk bakteppe for drøfting av oppgavens problemstilling. Innledningsvis beskriver jeg kort hva jeg legger i begrepet sosialt arbeid. Jeg gir en kort oversikt over noen viktige perspektiver i sosialt arbeid med barn og familier i asylmottak. Dette er perspektivene "Å starte der klienten er", endring og empowerment, og individualistisk og kollektivistisk livssyn. Med utgangspunkt i Tjersland et.al (2010) går jeg gjennom roller sosialarbeideren kan ha i individuelt sosialt arbeid med barn og familier i asylmottak. Jeg gir videre en redegjørelse av Bronfenbrenners økologiske modell, som senere benyttes som verktøy i drøfting av oppgavens problemstilling. Avslutningsvis i kapitlet gir jeg en kort beskrivelse av begrepene risiko og resiliens.

I kapittel seks drøftes oppgavens problemstilling. Med utgangspunkt i Bronfenbrenners økologiske modell, drøfter jeg problemstillingen "*Hvordan skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak?*". Jeg ser på hvordan sosialarbeideren kan bidra på ulike måter i forhold til de ulike nivåene modellen beskriver.

Kapittel sju er oppgavens avslutning. Her reflekterer jeg rundt hovedtema fra oppgaven, og stiller avsluttende spørsmål.

1.3 Asyl i Norge - Begrepsavklaringer

Gjennom oppgaven vil det benyttes begreper og forkortelser knyttet til asylfeltet. I dette avsnittet følger definisjoner på oppgavens hovedbegreper, samt forklaring på forkortelser.

UDI

Utlendingsdirektoratet. UDI har ansvar for søknader fra utlendinger som ønsker å besøke eller bo i Norge. UDI har ansvar for å behandle søknader om asyl og tilby innkvartering for asylsøkere. Krav til asylmottakenes tilbud reguleres gjennom utlendingsdirektoratets rundskriv (UDI RS). Det er UDI som gjennom sine rundskriv legger rammer for barns oppvekstvilkår i asylmottak.

Asyl

Ordene asyl og beskyttelse brukes synonymt. Asyl betegner en type oppholdstillatelse. Asyl innvilges personer som oppfyller kravene i FN's Flyktningkonvensjon av 1951 artikkel A. Man regnes som flyktning med behov for asyl dersom man:

med rette frykter for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, befinner seg utenfor det land han er borger av, og er ute av stand til, eller, på grunn av slik frykt, er uvillig til å påberope seg dette lands beskyttelse; eller som er statsløs og på grunn av slike begivenheter befinner seg utenfor det land hvor han har sin vanlige bopel, og som er ute av stand til eller, på grunn av slik frykt, er uvillig til, å vende tilbake dit.

(FN's Flyktningkonvensjon av 1951 artikkel A punkt 2.)

Asylsøker

Person som på egen hånd og uanmeldt ber myndighetene om asyl. Personen kalles asylsøker inntil søknaden er avgjort.

(NOU 2011:10, s. 31)

En person som er forfulgt eller utsatt for fare i sitt hjemland kan søke asyl i Norge.

Vedkommende må personlig ta kontakt med politiet og søke om beskyttelse i Norge. UDI behandler søknaden.

Flyktning

Definisjonen brukes om mennesker som av ulike årsaker tvinges på flukt fra sine hjem.

Utlendingsloven beskriver kriterier for hvem som kan kalles flyktning. Her benyttes

”anerkjennes som flyktning” synonymt med innvilgelse av asyl og beskyttelse (NOU 2011:10).

Asylprosessen

Beskrivelsen av asylprosessen er et sammendrag hentet fra hjemmesiden til Norsk Organisasjon for Asylsøkere (www.noas.no). En asylsøker som kommer til Norge må ta kontakt med Politiets utlendingsenhet i Oslo. De har ansvar for registrering av asylsøkere. Her gir man informasjon om sin identitet og sin reiserute til Norge. Man avgir fingeravtrykk og leverer pass og andre identifikasjonspapirer til politiet.

Etter å ha blitt registrert hos politiet sendes man videre til ankomstmottaket på Refstad i Oslo. Her må man gjennom obligatorisk tuberkulosestest. Testing i f.h.t HIV og andre sykdommer er frivillig. I løpet av de tre første dagene på Refstad mottar asylsøkeren informasjon fra NOAS, Norsk Organisasjon for Asylsøkere. Dette er informasjon og veiledning som forbereder asylsøkeren på hvordan han skal legge fram sin sak for UDI, og informerer om asylsøkerens rettigheter og plikter.

Etter å ha vært noen dager på Refstad, flyttes man videre til transittmottak i Oslo – området, eller direkte til ordinært mottak. Så langt mulig ønsker UDI å gjennomføre asylintervju mens asylsøkeren bor i Oslo – området, da asylsøkeren må møte hos UDI i Oslo for asylintervju. I asylintervjuet avgir asylsøkeren grundig og detaljert informasjon om hvorfor han trenger beskyttelse, og hva som eventuelt kan skje dersom han blir sendt tilbake til hjemlandet.

Søknaden hos UDI resulterer i enten oppholdstillatelse eller avslag. Ved oppholdstillatelse kan asylsøkeren selv velge hvor han vil bo, dersom han er økonomisk uavhengig. Dersom asylsøkeren har behov for økonomisk bistand blir han tildelt hvilken kommune han kan bo i.

Dersom søknaden ender med avslag kan man enten klage eller reise hjem igjen. Dette er en prosess med flere ledd som jeg ikke vil gå inn i. Dersom avslaget opprettholdes kan man enten reise hjem frivillig i samarbeid med International Organisation of Migration (IOM) eller bli uttransportert av politiet.

Dette er en grov skisse av asylprosessen i ordinære asylsaker. Vi vet at det innefor denne rammen er rom for mange variasjoner og utfordringer. Det som tilsynelatende høres enkelt ut i teorien, er komplisert i praksis. F.eks kan mennesker som har fått avslag på sin asylsøknad bli sittende i årevis i asylmottak, uten mulighet til å reise tilbake til hjemlandet. Blant disse finner vi også mange barn. Vi har eksempler på barn som er født i asylmottak, hvor mor eller far har avslag på sin asylsøknad uten mulighet til å returnere til hjemlandet.

Asylmottak

Asylmottak er et frivillig botilbud for asylsøkere. Dersom asylsøkeren er økonomisk selvstendig, kan han selv velge hvor han vil bo mens han venter på at asylsøknaden behandles. De fleste som søker asyl velger å bo i mottak. Det finnes to ulike hovedtyper mottak; transittmottak og ordinære mottak. I transittmottakene bor asylsøkerne til helseundersøkelse og asylintervju er gjennomført. Under søknadsbehandlingen bor de i ordinære mottak. Her blir asylsøkerne frem til bosetting, frivillig retur eller uttransportering. (www.udi.no) Ordinære mottak kan deles inn i sentraliserte og desentraliserte mottak. Sentraliserte mottak innebærer at mottakets bygningsmasse er begrenset til et samlet område, hvor beboere og mottakets administrasjon er samlet. I desentraliserte mottak bor beboerne i boenheter som er spredt i nærmiljøet, så langt det er mulig som en integrert del av lokalsamfunnet. Enkelte mottak kombinerer sentraliserte og desentraliserte boenheter.

I tillegg til dette har vi forsterkede avdelinger og mottak for enslige mindreårige asylsøkere (EMA). Det finnes fem forsterkede avdelinger i ordinære mottak, en i hver helseregion. Avdelingene har døgnbemanning med helsepersonell, og er et tilbud for mennesker med fysiske eller psykiske problemer.

Mottaksapparatet skal utgjøre et nøkternt og forsvarlig innkvarteringstilbud, med tilknyttede midler til livsopphold. Mottakene skal differensieres i henhold til fasene i asylprosessen.

(UDI Rundskriv 2011-003: Reglement for drift av statlige mottak)

UDI godkjenner mottak og har ansvaret for tilsyn av mottakene. Det er en statlig føring som tilsier at mottakene skal ha en ”nøktern og forsvarlig” standard. I all hovedsak innebærer dette et botilbud med en minusstandard. Det kan f.eks handle om flere beboere pr. rom, felles dusj, toalett, kjøkken og oppholdsrom som deles av flere beboere. Beboerne i mottaket mottar

økonomisk ytelse i forhold til hvor i asylprosessen de befinner seg. Voksne personer som har fått avslag på søknad mottar lavest ytelse.

2. METODE

2.1 Metodisk tilnærming og avgrensning

Jeg har valgt en teoretisk tilnærming i min oppgave. Den litterære oppgaven bygger på skriftlige kilder. Jeg har gått gjennom offentlige dokumenter, forskningsrapporter og annen litteratur som beskriver mottakssystemets rammer og praksis. Eksempler på dokumenter jeg har gjennomgått er Stortingsmeldinger, lovverk, NOU'er, og UDI's rundskriv, pengereglement og dokumenter som beskriver krav til mottaksdriften.

Oppgaven omhandler medfølgende barn i alderen 0-18 år bosatt i ordinære mottak. Medfølgende barn er barn som kommer sammen med sine foreldre eller foresatte. Jeg har valgt å ikke se på situasjonen til enslige mindreårige asylsøkere, da det er ulikt regelverk som regulerer tilbudet til medfølgende barn og enslige mindreårige asylsøkere. Enslige mindreårige asylsøkere har også egne mottak med tilpasset oppfølging. Enslige mindreårige asylsøkere er barn som kommer til Norge og søker asyl alene, uten foreldre eller foresatte.

2.2 Utvalg

Siden dette er en litteraturoppgave, er det litteratur som benyttes for å belyse spørsmålene oppgaven stiller. I oppgaven stiller jeg to forskningsspørsmål i tillegg til problemstillingen. Det benyttes ulik litteratur for å belyse de to spørsmålene. Jeg vil kort beskrive hva som har bestemt utvalget av dokumenter og forskning.

Første forskningsspørsmål er som følger: *"Hvilke krav regulerer barns oppvekstrammer i asylmottak?"* Dette spørsmålet søkes besvart ved en gjennomgang av konvensjoner, lovverk og rundskriv fra UDI. Hovedfokus ligger i UDI's rundskriv. Jeg har valgt dokumenter som angir krav til oppvekstrammer som påvirker barns hverdag. Jeg har tatt utgangspunkt i rundskriv på UDI's nettsted UDI regelverk. Her har jeg brukt søkerord som asylsøker, asylmottak og barn. Jeg har gått gjennom i 28 rundskriv som beskriver krav til ordinære mottak, og valgt rundskriv som enten beskriver krav til barns oppvekstrammer direkte, eller krav som påvirker barnas livssituasjon indirekte.

Andre forsknings spørsmål er: ”Hva viser forskning om barns oppvekstvilkår i asylmottak?” Spørsmålet søkes besvart gjennom en gjennomgang av forskning på tema barn og oppvekst i asylmottak. Arbeidet med å finne relevant litteratur startet med søk i Bibsys og Google Scholar. Søkeordene var *barn, asylbarn, asylmottak, oppvekst*. Søkeordene er brukt i ulike kombinasjoner. Gjennom treff i Bibsys fant jeg de tre nyeste rapportene jeg benytter. Jeg fant også annen relevant litteratur, som er benyttet i oppgaven. I rapporten *Medfølgende barn i asylmottak – livssituasjon, mestring, tiltak (Lidén et. al, 2011)* er det foretatt en kunnskaps gjennomgang på feltet. Her fant jeg informasjon om de tre eldste rapportene jeg benytter.

Da jeg startet arbeidet med å gjennomgå relevant forskning, hadde jeg kun anskaffet tre rapporter fra 2000-tallet. Jeg var opptatt av å synliggjøre funn som beskrev dagens situasjon for barn i asylmottak. Jeg så at man i materialet jeg arbeidet med henviste til eldre forskning, som utdypet og utvidet bildet dagens forskning frambringer. Det ble tydelig for meg at også eldre forskning kan bidra med viktige perspektiver inn i dagens situasjon.

Jeg har hatt følgende kriterier i valg av forskning:

Forskningen skal ikke være eldre enn 20 år. Mottakssystemet er i stadig endring. Forskning som er eldre enn 20 år anses ikke som relevant i denne oppgaven, da jeg ønsker å belyse dagens situasjon. Mottakssystemet slik vi kjenner det i dag oppstod på slutten av 80-tallet. Eldre forskning vil dermed ikke være relevant ut fra dagens forhold. Jeg ønsker gjennom et utvalg spredt over tid å belyse dagens situasjon i et lengre perspektiv, og vise hvordan enkelte problemstillinger er like aktuelle i dag som for 20 år siden.

Forskningen skal være gjort i Norske asylmottak. Utformingen av asylsystemet varierer fra land til land. Selv i Skandinavia er variasjonene store. For å se sammenheng mellom UDI's krav og barns oppvekstvilkår i praksis, vurderer jeg kun forskning fra norske mottak som relevant.

Forskerne skal ha benyttet metoder som inkluderer samtaler med barn eller observasjon av barn i mottaket, dersom barna er for små til å gjennomføre intervju. Det er viktig for meg at

barnas egen stemme skal bli hørt. Når tema er barns oppvekstvilkår i mottak, må barna selv ha kommet til orde.

Når det gjelder valg av teoretisk litteratur som benyttes som grunnlag for oppgavens drøfting, begrunnes valg av teori innledningsvis i kapittel 5.

2.3 Vitenskapsteoretisk tilnærming

Denne oppgaven er en litteraturoppgave, der de ulike forskningsspørsmålene og problemstillingen belyses ved hjelp av ulike typer tekstmateriale; lover og rundskriv, forskning og teori innenfor sosialt arbeid. Jeg har valgt en hermeneutisk tilnærming til tekstmaterialet. *En hermeneutisk tilnærming legger vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan tolkes på flere nivåer. Hermeneutikken bygger på prinsippet om at mening bare kan forstås i lys av den sammenheng det vi studerer er en del av*” (Thagaard, 2011, s. 39).

Innen positivismen møter vi kravet om den objektive forskeren. Forskeren studerer fenomenet ”utenfra”, og søker gjennom naturvitenskapelige metoder å finne lovmessigheter (Johannesen et.al, 2011). I hermeneutikken er det en grunntanke at vi alltid forstår fenomener på grunnlag av visse forutsetninger. *Vi møter aldri verden forutsetningsløst* (Gilje og Grimen, 2011, s. 148). Gadamer kaller denne type forutsetninger for forforståelse eller for-dommer. Gadamer anser forforståelse som et nødvendig vilkår for at forståelse skal være mulig (Ibid.).

Det er ikke mulig for meg å møte tekstene jeg benytter uten forforståelse. Det betyr at denne oppgaven beskriver min tolkning og forståelse av tekstene som er benyttet. Jeg benytter kun sekundærdata når jeg anvender forskning i denne oppgaven. Det innebærer at jeg benytter data som allerede er tolket av forskeren som samlet inn datamaterialet. Jeg har vært oppmerksom på egen forforståelse i møte med forskningsmaterialet, og har bevisst søkt å finne både momenter som bekrefter og avkrefter min forforståelse. Jeg har vært åpen for å finne andre perspektiver, enn det jeg selv hadde i min forforståelse. I presentasjonen av forskningen ønsker jeg å være tro mot forskerens egen tolkning og beskrivelse av fenomenet,

mens jeg i min egen drøfting åpner for å legge til min tolkning til fenomenet som allerede er tolket.

2.4 Kritikk av metode

Jeg hadde i utgangspunktet planlagt å intervju barn som metode for datainnsamling i denne oppgaven. Med utgangspunkt i temaet *barns oppvekstvilkår i asylmottak* ønsket jeg å bringe fram barns egne hverdagsfortellinger. Etter dialog med UDI og NESH (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora) ble det tydelig for meg at godkjenning av prosjektet ville ta lang tid. UDI var klare på at de på forhånd ikke kunne garantere at de ville godkjenne prosjektet, tross en anbefaling fra NESH. Med fare for en lang godkjenningsprosess og et usikkert utkomme, valgte jeg å se bort fra egne intervjuer som metode for oppgaven.

Da jeg ikke har egne data som grunnlag for oppgaven, har jeg valgt å bruke forskning foretatt av andre for å belyse oppgavens tema og problemstilling. Det er en svakhet ved oppgaven at jeg ikke har primærdata som datagrunnlag. Primærdata ville gitt et datagrunnlag jeg selv kunne tolke, uten å benytte data som allerede er tolket. Dersom jeg hadde egne data, kunne annen forskning på samme område benyttes for å styrke eller problematisere mine funn. Det er en styrke ved oppgaven at jeg benytter flere datakilder. Å benytte flere rapporter som datagrunnlag bidrar til å øke antall perspektiver og nyanser i funnene som presenteres.

Jeg benytter kun norsk forskning i oppgaven. Dette er valgt fordi jeg ønsker å ta utgangspunkt i norsk regelverk som ramme for hvordan tilbudet til barn i asylmottak fungerer i praksis. Det er store forskjeller i hvordan ulike nasjoner velger å organisere sitt asylinstitutt. Ved å se på norsk regelverk i forhold til norsk forskning kan jeg se på sammenhengen mellom krav og praksis. Det er en svakhet ved oppgaven at jeg ikke i tillegg til norsk forskning benytter internasjonal forskning. Jeg kunne for eksempel ha benyttet forskning fra andre skandinaviske land, og på den måten gjøre en komparasjon med funn fra land det er naturlig å sammenlikne seg med. Dette kunne bidratt til nye perspektiver i oppgaven, og satt vårt asylsystem inn i en større sammenheng.

Jeg har valgt å gjennomgå 6 forskningsrapporter som omhandler barns oppvekstvilkår i asylmottak. Rapportene er utgitt i perioden 1994 til 2013. Det er publisert flere rapporter omkring asylsøkeres forhold i asylmottak i perioden. Jeg har valgt kun å gjennomgå rapporter som tilkjenner et hovedfokus på barn og familiers forhold i asylmottak. Jeg kunne gjort en gjennomgang av alle rapporter publisert i tidsrommet, og på den måten fått et mer utfyllende bilde av asylsøkeres hverdagsliv og erfaringer i mottak. Andre rapporter kunne bidra til å nyansere bildet som synliggjøres i de rapportene jeg benytter. Andre rapporter kan også bidra til nye perspektiver. Det er derfor viktig å presisere at de funn jeg presenterer kun viser en liten del av en større helhet.

I oppgaven skriver jeg om forhold som angår mitt arbeidssted. Jeg er selv ansatt i asylmottak, og gjør meg i hverdagen mange refleksjoner omkring det tilbudet vi gir. Det at jeg skriver om eget arbeidsfelt kan være både en styrke og svakhet i oppgaven. Når det gjelder både styrken og svakheten er dette nært knyttet opp mot min forforståelse. Forforståelsen kan gi fare for at jeg i arbeidet med forskning underbevisst søker å bekrefte egne antakelser. Det kan også føre til at jeg ikke oppdager viktige perspektiver, fordi jeg tar disse faktorene for gitt i min arbeidshverdag. Samtidig styrker forforståelsen det metodiske arbeidet, fordi jeg har både kunnskap og erfaring fra arbeidsfeltet. Jeg har kompetanse som en utenforstående ikke innehar, og har dermed et bedre grunnlag for å se forskning, teori og praksis som deler i en større helhet.

3. MOTTAKSSYSTEMETS RAMMER

Hvilke krav regulerer barns oppvekstrammer i asylmottak?

Barns oppvekstvilkår reguleres både av internasjonale konvensjoner og nasjonalt lovverk. Innenfor rammeverket staten legger, ligger ansvaret for den daglige omsorgen for barnet hos foreldrene. Barn som vokser opp i asylmottak, har et oppvekstmiljø som skiller seg fra majoriteten i Norge på mange områder. Konvensjoner og nasjonalt lovverk angår alle barn i Norge, mens UDI's rundskriv er styrende for oppvekstmiljøet til barn som vokser opp i asylmottak.

I første del av dette kapittelet gir jeg en oversikt over konvensjoner og lovverk som er grunnleggende når det gjelder barns rettigheter i Norge. Disse rettighetene gjelder alle barn, og dermed også barn som vokser opp i asylmottak. Kjennskap til lovverket er relevant i oppgaven for å gi et helhetlig bilde av tilbudet Norge gir til barn i asylmottak.

Deretter går jeg gjennom rundskriv fra UDI som i stor grad påvirker barns hverdag i asylmottak. Mange av UDI's rundskriv retter seg i utgangspunktet mot voksne beboere, men har direkte innvirkning på barnas hverdag.

3.1 Juridiske rammer for asylsystemet

Norge er bundet til flere internasjonale konvensjoner om ikke å returnere mennesker som står i fare for å bli utsatt for alvorlige overgrep i hjemlandet. Dette kan dreie seg om fare for dødstraff, tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling. De mest sentrale internasjonale bestemmelsene er FN's flyktningkonvensjon, Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen, torturkonvensjonen og FN's konvensjon om sivile og politiske rettigheter. FN's flyktningkonvensjon sin flyktningdefinisjon er tatt inn i utlendingsloven.

Jeg vil i dette avsnittet gi en oversikt over lovverk som legger overordnende rammer for barns tilbud i asylmottak. Jeg vil innledningsvis gå inn i spesielt relevante artikler fra FN's konvensjon om barnsrettigheter. Deretter vil jeg kort se på viktig lovverk når det gjelder rettigheter for asylsøkende barn i Norge.

FN's konvensjon om barns rettigheter

FN's konvensjon om barns rettigheter ble ratifisert av Norge i 1991 og senere inkorporert i Norsk rett gjennom menneskerettsloven. *Barnekonvensjonen anerkjenner barn som selvstendige rettssubjekter, med behov som utvikles med alder og modenhet, og gir prinsipper for barnesensitive vurderinger* (Meld. St. 27. 2011-2012, s.29). I Barnekonvensjonen tydeliggjøres statens ansvar for å sikre at ingen barn utsettes for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling. Staten forpliktes til å sikre like rettigheter for alle barn, uten forskjellsbehandling.

Det er vanlig å dele artiklene i barnekonvensjonen inn i tre typer rettigheter: *provision* – som skal sikre barn nødvendige ressurser, *protection* – som angår retten til beskyttelse, og *participation* – som gjelder barns rett til deltakelse (Qvotrup m.fl., 1994, Verhelle og Weyts, 2003 i: Strandu, 2011, s27). Gjennom barnekonvensjonen understrekes det at barn har samme rettigheter som voksne.

Utlendingsloven og Utlendingsforskriften

Lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riktet og deres opphold her (utlendingsloven) regulerer asylsøkeres rettigheter og plikter. Prinsippet om hensynet til barnets beste i saker som angår barn er nedfelt i sentrale bestemmelser både i utlendingsloven og forskriften. Betydningen av dette prinsippet i forhold til innvandringsregulerende hensyn ble grundig drøftet av departementet i forarbeidene til loven (Meld. St. 27. 2011-2012). I utlendingsloven § 28 tredje ledd presiserer man behovet for en barnesensitiv flyktningvurdering: *Ved vurderingen etter første ledd skal det tas hensyn til om søkeren er barn.*

Utlendingsforskriften gir nærmere bestemmelser om innvandring til Norge. Når det gjelder barn fokuserer forskriften på at det ved vurdering av sterke menneskelige hensyn skal legges vekt på barnets tilknytning til landet. Forskriften har også regler om barns rett til å bli hørt.

Barnehage, skole, helsetjenester, barnevern

UDI dekker utgifter til barnehageplass for barn fra fylte 4 år. Barna er likevel ikke sikret plass, da de ikke omfattes av den lovfestede retten til barnehageplass siden de ikke regnes som bosatte i kommunen (Lidén et.al 2011). Opplæringslova av 1998 stadfester at alle barn som oppholder seg i landet utover 3 måneder har rett til grunnskoleutdanning, men de har ikke rett til videregående utdanning. NOU 2011:10 *I velferdssatens venterom* understreker betydningen av at asylsøkerbarn i størst mulig grad likestilles med andre barn i Norge når det gjelder velferdstilbud. Utvalgets flertall anbefaler at barn som er asylsøkere omfattes av samme skole- og barnehage tilbud som øvrige barn i samfunnet.

Asylsøkere er medlemmer i folketrygden og har rett til fastlege og helsestasjon for barn, samt skolehelsetjeneste (Lidén et.al 2011).

Lov om barneverntjenester gjelder for alle barn som oppholder seg i riket, og kan dermed tilby både hjelpetiltak om omsorgstiltak for barn og familier i mottak. Barnevernet har samme ansvar for barn som oppholder seg i mottak, som for andre barn i kommunen. Tiltak etter barneverntjenesten kan iverksettes for barn under 18 år. Mottaket har varslingsplikt til barneverntjenesten.

3.2 UDI's regelverk som rammevilkår for barns oppvekst i asylmottak.

UDI's regelverk og rundskriv er styrende dokumenter for mottakene, og regulerer tilbudet til barn og unge i asylmottak. I tillegg kommer driftsavtalen mellom UDI og driftoperatøren som også angir detaljer omkring tilbudet hvert enkelt mottak har. Driftsavtalen kan for eksempel gi utdypende informasjon om hvilke boenheter som er tilgjengelige for familier, og hva slags utstyr mottaket kan gi bort eller låne bort til familier.

I denne delen av kapittel 2 kartlegger jeg UDI's krav til barns oppvekst i asylmottak. Hvilke krav stiller UDI til ordinære mottak? UDI's rundskriv legger rammevilkår for barns hverdag i asylmottak. Jeg har valgt ut rundskriv som angir rammevilkår med fokus på:

- UDI's krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak
- Botilbud
- Økonomi
- Aktivitet og fritid

Av om lag 30 rundskriv som angir krav til arbeid i ordinære mottak, er det kun et rundskriv med hovedvekt på arbeid med barn og unge i mottak. Barn er nevnt spesifikt i kun et fåtall av rundskrivene, og generelle tilbud til "beboere i mottak" gjelder dermed også for barn.

3.2.1 UDI's krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak

UDI har gitt ordinære mottak mål og retningslinjer i deres arbeid med barn og unge. UDI RS 2011-011: *Krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak* gir mottaket de overordnede føringer for mottakets arbeid og tilrettelegging for barns oppvekst i asylmottak. Hovedmålet for mottakets arbeid med barn og unge er:

Statlige mottak skal strukturere og målrette tiltak som bidrar til en trygg, forutsigbar og meningsfylt hverdag for barn og unge under mottaksoppholdet.

(UDI RS 2011-011. Krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak)

UDI stiller generelt krav til at mottaket skal ha et særlig fokus på barn og ungdoms rettigheter. Alle ansatte i mottaket skal være kjent med UDI's rutiner og retningslinjer som gjelder barn og unge, og mottaket skal ha skriftlige rutiner for arbeidet. Mottaket skal legge til rette for at barn og ungdom kan ha normal kontakt med jevnaldrende i lokalmiljøet, og at de kan delta på ulike aktiviteter i lokalmiljøet. Den som har fagansvar for barn og unge på mottaket skal ha treårig barnefaglig høyere utdanning.

Mottaket skal tilrettelegge for at foresatte skal kunne ivareta sitt omsorgsansvar, og bidra til å ivareta barn og ungdoms utviklingsbehov. Dette innebærer blant annet samarbeid med

kommunale etater og andre samarbeidsparter i lokalsamfunnet. Mottaket skal også legge til rette for at barna blir hørt og får den informasjonen de har rett på.

Mottaket skal ha skriftlige rutiner for håndtering av:

- antatt eller faktisk omsorgssvikt
- vold og misbruk
- kontakt med barnevernet

Tiltak for barn under skolepliktig alder

Mottaket har ansvar for å tilby et tilrettelagt tilbud på minimum 3 timer pr dag alle ukedager for barn fra 2 år til grunnskolealder. Tilbudet kan enten gis gjennom mottakets barnebase eller kjøp av barnehageplass.

Hensikten med tilbudet er delt, og skal fylle to funksjoner:

- bidra til en variert og meningsfull hverdag for barn i mottak
- sikre at barn i mottak har et tilbud den tiden foreldre deltar på tiltak, som for eksempel norskundervisning eller informasjonsprogram.

Fra det året et barn fyller 4 år dekker UDI barnehageplass for barnet, gjennom tilskudd til vertskommunen. Det er mottakets ansvar å søke om plass, men kommunen tilbyr kun plass dersom barnehagen har ledig kapasitet. Barn i asylmottak prioriteres ikke til opptak i barnehage.

For barn under 2 år skal mottaket sørge for et aktivitetstilbud når foreldre er opptatt med obligatoriske tiltak. Tilbudet kan gis i mottakets barnebase. Obligatoriske tiltak kan for eksempel være deltakelse i mottakets informasjonsprogram.

Tiltak knyttet til skolegang

Mottaket skal sikre at barn og ungdom blir meldt inn og ut av grunnskolen og får hjelp til å søke plass i videregående skole. Det skal stimuleres til kontakt mellom foresatte og skole. For

ungdom i alderen 16-18 år skal mottaket bidra med sikte på at de skal få et tilpasset skoletilbud. Mottaket skal gi tilbud om leksehjelp for elever med behov for bistand. Mange barn har foreldre med minimale norskkunnskaper, eller som selv har mangelfull skolegang fra hjemlandet. Det er da særlig viktig at barna får hjelp med lekser.

Mottaket skal sikre at ungdom over 12 år får informasjon i henhold til UDI RS 2009-041 : Krav til informasjonsarbeid i ordinære statlige mottak. Informasjonsarbeidet skal kombineres med praktiske aktiviteter. Ungdommen skal ha mulighet til å påvirke informasjonstilbudet.

Lov om barneverntjenester gjelder for alle barn som oppholder seg i riket, og kan dermed tilby både hjelpetiltak om omsorgstiltak for barn og familier i mottak. Barnevernet har samme ansvar for barn som oppholder seg i mottak, som for andre barn i kommunen. Tiltak etter barneverntjenesten kan iverksettes for barn under 18 år. Mottaket har varslingsplikt til barneverntjenesten.

3.2.2 Botilbud

Et asylmottak er et frivillig og midlertidig botilbud. Et ordinært mottak er ikke å regne som en institusjon hvor beboerne har et omsorgsbehov, men et botilbud hvor beboerne i all hovedsak er selvhjulpne i hverdagen. Mottaket har likevel en rekke oppgaver, og både frivillige og obligatoriske tilbud til beboerne.

UDI's reglement for drift av statlige mottak beskriver mål for beboernes opphold i mottak. Barn er ikke beskrevet spesielt i rundskrivet, men inngår i fellesbetegnelsen "beboer". Jeg mener det er på sin plass å kritisere rundskrivet for ikke å ha et særlig fokus på barns behov, da barn som gruppe har andre behov en voksne beboere i mottak. Rundskrivet har som uttalt mål å *ivareta beboernes behov for trygghet og sikkerhet* (UDI RS 2011-003).

UDI's målsetting for ordinære mottak er:

De ordinære mottakene skal bidra til at beboerne kan ivareta egen livssituasjon under mottaksoppholdet, samt forberede de på retur til hjemlandet eller bosetting i Norge.

(UDI RS 2011-003 Reglement for drift av statlige mottak)

Det enkelte ordinære mottak skal:

- *være et mest mulig normalt bosted for personer i en unormal livssituasjon.*
- *drives på en måte som gir beboerne muligheter til praktisk deltakelse i og reell innflytelse på saker som angår de*
- *ha et beboerrettet arbeid med tiltak som er differensiert i forhold til beboernes behov, bidrar til en meningsfylt hverdag og gir den enkelte muligheter til å ivareta sitt språk og sin kultur*

(UDI RS 2011-003 Reglement for drift av statlige mottak)

Når vi ser på UDI's mål for bosituasjonen i ordinære mottak, ser vi at mottaket skal være et mest mulig normalt bosted for personer i en unormal livssituasjon. Dette er viktig for alle beboere, men har særlig betydning for barn. Barna er særlig sårbare i egenskap av sin alder og utvikling. Normalitet i en unormal livssituasjon kan bidra til trygghet og forutsigbarhet.

Vi ser i målsettingen tydelig asylsystemets todelte fokus; bosetting og retur. Oppholdet i mottaket skal forberede den enkelte beboer for bosetting i Norge eller retur til hjemlandet. Det betyr at mennesker i en svært ulik livssituasjon bor under samme tak. Familier som venter på svar på sin asylsøknad, bor sammen med både familier som har fått opphold og venter på bosetting i kommune, og familier som har fått avslag og venter på retur til hjemlandet.

Målsetjinga er at tilbodet i mottaka skal vere nøkternt, men forsvarleg (Meld. St. nr. 17 (2000 – 2001, s. 58). Det har helt siden Stortingsmelding nr. 39 (1987-88) Om

innvandringspolitikken vært et politisk mål at asylsøkeres botilbud skal være ”*nøkternt, men forsvarlig*”. Ordlyden er senere brukt i ulike varianter i både nasjonalbudsjett og UDI’s tildelingsbrev og regelverk. Begrepet *nøkternt* kan forstås som synonymt med *enkel* innkvartering (NOU 2011:10).

Det kan være flere grunner til at man benytter begrepet *nøkternt*. Asylpolitikk er et kontroversielt tema, og man skal ivareta motstridende interesser. For det første har vi innvandringspolitiske hensyn, man ønsker ikke at for god levestandard i norske mottak skal bidra til økt tilstrømming av flyktninger. For det andre er synet på asylsøkere delt i befolkningen. Ved å gi et *nøkternt* tilbud til asylsøkere signaliserer politikerne til opinionen at asylsøkere ikke behandles bedre enn andre vanskeligstilte grupper i samfunnet (NOU 2011:10).

Begrepet *forsvarlig* vektlegger at botilbudet ikke skal være så enkelt at det ikke ivaretar beboernes grunnleggende behov (NOU 2011:10). Norge er bundet av internasjonale konvensjoner om menneskerettigheter som krever en human behandling av asylsøkere, på lik linje med landets øvrige befolkning.

UDI har ansvaret for tilsyn med asylmottak i Norge. Det innebærer at staten har ansvar for at mottakene driftes i henhold til gjeldene reglement, men staten har ikke ansvar for den daglige driften. Drift av asylmottak er konkurranseutsatt, og ulike driftsoperatører driver i henhold til avtaler etter anbud. UDI’s rundskriv danner det juridiske rammeverket som stiller krav til innholdet i mottakenes botilbud.

3.2.3 Økonomi

Statens innkvarteringstilbud til utlendinger som søker asyl i Norge inkluderer økonomiske ytelser til personer med behov for offentlig hjelp.

(RS 2008-035 Reglement for økonomiske ytelser til beboere i statlig mottak)

Beboere i mottak mottar en månedlig ytelse fra UDI. For voksne er ytelsen betydelig mindre dersom du har fått endelig avslag på søknad om beskyttelse. Ytelsene for barn er lik uavhengig av asylstatus.

I tillegg til månedlig utbetaling mottar nyankomne asylsøkere i mottak sengetøypakke, kjøkkenpakke og klær. UDI dekker også reiseutgifter i forbindelse med undervisning, egenandel og reiseutgifter til psykolog/psykiater og fysioterapeut, samt egenandel og reiseutgifter ved opphold i opptreningsinstitusjon og krisesenter. Barn som starter i grunnskole eller barnehage får en engangs ytelse som p.t er på kr. 780, dersom det er sannsynlig at barnet skal oppholde seg mer enn 3 måneder i landet.

3.2.4 Aktivitet og fritid

UDI har som mål at mottaket skal legge til rette for at beboere kan delta i, og være pådrivere for fritidsaktiviteter på og utenfor mottaket. Når det gjelder barn og ungdom under 18 år, skal mottaket legge til rette for at foresatte og andre voksne beboere kan delta i planlegging, utforming og gjennomføring av fritidstilbudet for barn og ungdom. Mottaket skal legge til rette for og følge opp at de ulike aldersgruppene har et fritidstilbud som ivaretar deres ønsker og behov, også i ferier (UDI RS 2008-027 Krav til fritidsaktiviteter under opphold på statlig mottak).

På mottakene er det ansatt personale som har et spesielt ansvar for å følge opp aktiviteter i mottaket. Aktivitetsansvarlig har hovedfokus på aktiviteter for de voksne, mens barnefaglig ansvarlig har hovedfokus på barn og unge. Det er en fordel at disse samarbeider for å tilrettelegge for best mulig aktivitetstilbud for mottakets beboere. Både barnas eget tilbud og tilbudet til foreldrene påvirker barnas hverdag. Når foreldrene opplever å delta i meningsfulle aktiviteter, vil dette påvirke foreldrenes fungering i hverdagen.

UDI fokuserer på at aktivitetene skal drives av og i samarbeid med beboerne. Et asylmottak er ikke et institusjonstilbud men et frivillig botilbud. Det er viktig at beboerne opplever ansvar

og verdighet i hverdagen, og at de er aktive i alle faser fra planlegging til gjennomføring av aktiviteten. Også barna kan ha glede av å være med å bestemme innhold og organisering av aktiviteter. Det er for eksempel viktig at barna er med å bestemme type aktivitet, slik at aktiviteten samsvarer med barnas ønsker og behov.

4. HVA SIER FORSKNING OM BARNES OPPVEKSTVILKÅR I ASYLMOTTAK?

Mottakssystemet slik vi kjenner det i dag har eksistert i nærmere 30 år. Et av de første mottakene som ble etablert innenfor det statlige mottakssystemet var Leangen asylmottak, som ble etablert våren 1987 (Berg, 2012). På 1970-tallet var det Flyktningerådet som tok hånd om flyktninger som ankom Norge, og som i samarbeid med kommunene ga nødvendig bistand til asylsøkere som ble bosatt. Utover 1980-tallet økte antallet asylsøkere, og det ble nødvendig å bygge opp et statlig mottakssystem (NOU 2011:10).

Det er de senere årene gjort flere studier omkring barns oppvekstvilkår i norske asylmottak. Jeg vil i det videre se på forskningsrapporter fra 1994 til 2013. Rapportene benytter ulike forskningsmetoder, og har til dels ulike fokus. Gjennom å trekke fram hovedfunn fra rapportene ønsker jeg å danne et bilde av barns oppvekstvilkår i asylmottak. Tidsaspektet gjør det mulig å sammenlikne utfordringer for asylsystemet den gang og nå, og se om det er tema som var aktuelle på 1990-tallet som fortsatt er gjeldende. Samlet sett opplever jeg at de ulike rapportene gir et helhetlig innblikk i barns hverdag og oppvekstvilkår i asylmottak.

Flere av rapportene er svært omfattende, og gir et utfyllende bilde av livssituasjonen til både barn og voksne i asylsystemet. Det er ikke mulig i denne oppgaven å favne alle tema og aspekter rapportene omfatter. Jeg har valgt å fokusere på hovedfunn i rapportene innenfor følgende tema:

- Stabilitet og trygghet for barn i mottak
- Botilbud
- Økonomi
- Aktivitet og fritid

Jeg har valgt disse temaene fordi dette er tema som belyses i flere av rapportene. Samtidig er det tema som beskriver barns oppvekstvilkår i asylmottak. Behov for stabilitet og trygghet, botilbud, økonomi, aktivitet og fritid danner viktige rammer for barns oppvekst, og kan gi et bilde av muligheter og risikofaktorer barn og familier møter i sin livssituasjon. UDI har stilt klare krav til mottakssystemet i forhold til disse temaene, og jeg benytter samme fokus på

tema i gjennomgangen av UDI's krav til asylmottakene. Rapportene kan bidra til å synliggjøre hvorvidt det er samsvar mellom krav og praksis.

4.1 Introduksjon av forskning

Jeg benytter 6 ulike rapporter som bakgrunn for den videre gjennomgangen av relevant forskning. Rapportene har ulike hovedfokus, og benytter ulike metoder. Felles for de rapportene jeg har valgt er at alle omhandler barns oppvekst i asylmottak. Tre av rapportene er fra 1990-tallet og tre fra 2000-tallet. Jeg har tatt med rapporter over et langt tidsperspektiv for å gi et helhetlig bilde av barns oppvekstvilkår i asylmottak. Det lange tidsaspektet bidrar til å synliggjøre hvilke utfordringer mottakssystemet står overfor over tid.

Tsuda, Ayako (1994). *Barn og unge i statlig mottak*. UDI

Rapporten er utarbeidet på bestilling fra UDI, og skal kartlegge mottakenes arbeid rette mot barn og unge. Kartleggingen har som formål å utarbeide forslag til tiltak for å styrke barn og unges oppvekstvilkår i mottaksfasen. UDI ønsket at kartleggingen skulle danne grunnlag for et aktivitetsprogram rettet mot barn og unge, som mottakene skulle gjennomføre. Data ble samlet inn gjennom observasjon og samtaler med mottakenes personale og beboere; barn, ungdom og voksne. Forskeren besøkte 22 mottak spredt over hele landet. Et av mottakene var for enslige mindreårige asylsøkere.

Faldstad, Torunn (1994). *Hvis jeg hadde vært en fugl. Asylsøker- og flyktningebarn i statlige mottak*. Institutt for sosialantropologi. Universitetet i Bergen.

Rapporten er utarbeidet på bakgrunn av prosjektet "Asylsøkerbarn i norske mottak", finansiert av Norges forskningsråd. Rapporten diskuterer tilbud til barn opp mot statlig definerte rammer for mottaksdrift og mot enkelte aspekter ved det mer generelle miljøarbeidet i mottak. Prosjektets siktemål er å synliggjøre situasjonen for asylsøker- og flyktningebarn under ventetiden i statlige mottak. Prosjektet hadde en todelt inndeling, hvor del en hadde fokus på tilbud til barn under 12 år i statlige mottak, og del to primært arbeidet med barns erfaringer og "livsverdener".

Metoder benyttet i studien er litteraturstudie, deltakende observasjon og intervju. Det ble foretatt intervjuer på fem forskjellige mottak. Informanter var barn opp til 14 år, foreldre og ansatte ved mottakene.

Lauritsen, Kirsten og Berg, Berit (1999). *Mellom håp og lengsel. Å leve i asylmottak.*

Sintef

Rapporten er utarbeidet på bakgrunn av prosjektet ”Levekår i statlige mottak for flyktninger og asylsøkere”. Prosjektet ble initiert og finansiert av Kommunal- og regionaldepartementet og UDI, og ble gjennomført i perioden fra høsten 1997 til våren 1999. Formålet med prosjektet var å undersøke ulike sider ved det å leve i statlige mottak. Studien legger særlig vekt på to forhold: hvordan beboerne i mottaket opplever sine muligheter til daglig virksomhet og medvirkning, og hvilke forhold som bidrar til å skape store forskjeller mellom mottak, eller mellom ulike beboere i mottak. Et av studiens fokusområder var forholdene for familier på mottak. Studien tar utgangspunkt i følgende to problemstillinger:

- Om rammevilkårene for mottaksopphold fremmer selvstendighet og naturlig ansvar for egen situasjon eller om opphold over tid fungerer klientifiserende.
- Om det er store forskjeller mellom de ulike mottakene og mellom ulike beboergrupper i mottakene (barn og unge, familier, enslige, menn, kvinner).

Der er benyttet flere ulike metoder i studien. Det ble gjennomført en breddestudie, bestående av studier av skriftlig materiale, herunder rapporter og meldinger fra mottakene og UDI's tilsynsrapporter, intervjuer og samtaler med beboerne på mottakene, og deltakende observasjon. Forskerne besøkte 5 ulike mottak, og intervjuet 20 – 30 personer på hvert mottak. Flere av informantene var barn.

Seeberg, M. L. (2009). *Små barns hverdager i asylmottak*. NOVA-rapport 14/09. Oslo, NOVA

Rapporten er en samling artikler som tidligere er publisert i ulike tidsskrifter. Rapporten baserer seg på forskning foretatt gjennom antropologisk feltarbeid foretatt i to asylmottak over en periode på to måneder. Et transittmottak og et ordinært mottak. Feltarbeidet ble utført av Seeberg og to forskningsassistenter. Prosjektet er kvalitativt, og hensikten er å oppnå og formidle innsikt i livssituasjonen og erfaringene til barn i alderen 0-5 år som bor i asylmottak.

Seeberg beskriver prosjektet som et lite forskningsprosjekt, som derfor ikke kan gi noen fullstendige svar på forskningsspørsmålene. Seeberg ønsker å antyde i hvilken retning man bør lete videre. Studiens hovedfunn var at det var en sterk kontrast mellom hverdagslivet i asylmottakene, og hverdagen til andre barn i Norge. Seeberg trekker fram *oppbrudd* og *midlertidighet* som kjennetegn ved barnas oppvekstsituasjon.

Lidén, H. m.fl (2011). *Medfølgende barn i asylmottak – livssituasjon, mestring, tiltak*. Institutt for samfunnsforskning

Rapporten er skrevet på oppdrag av Mottaksutvalget. Justisdepartementet har bedt om en kunnskapsstatus med drøfting av tiltak som kan ivareta og styrke mestringsevnen til medfølgende barn som bor i asylmottak. Oppdragets hovedmål er todelt: Å undersøke situasjonen for medfølgende barn i asylmottak, og å vurdere hvordan tiltak bør innrettes. Rapporten bygger på en tredelt studie: a) En *kunnskapsgjennomgang* der det redegjøres for eksisterende forskning på området. Det ses på forskningsfunn og anbefalinger når det gjelder medfølgende barn på asylmottak. Hovedfokus er norsk og nordisk tilnærming til tema. b) *Praksis*: Redegjørelse og vurdering av dagens tiltak og praksis i mottakstilbudet. c) *Analyse med vurdering og anbefalinger* om hvordan tilbudet for medfølgende barn bør innrettes.

Kunnskapsgrunnlaget i rapporten bygger på en kombinasjon av en syntesering av eksisterende kunnskap og en empirisk undersøkelse av barns livssituasjon på norske asylmottak. I den empiriske undersøkelsen ble flere metoder benyttet. Det ble gjennomført en kartlegging av situasjonen for medfølgende barn i mottak gjennom en surveyundersøkelse. Et online Questback spørreskjema ble sendt til alle statlige mottak som tar i mot barn og familier.

Mottaksleder/barnefaglig ansvarlig ble bedt om å besvare relevante spørsmål. Styrken ved undersøkelsen er at den har gått til alle mottak, og at den dekker et vidt spekter av spørsmål. En svakhet er at framstillingen i svarene baserer seg på mottakets kunnskap og vurderinger. Undersøkelsen hadde en svarprosent på 74 %, med svar fra 83 ordinære mottak.

Kartleggingsstudien ble gjort i samarbeid med et parallelt forskningsprosjekt med formål å kartlegge barn og unges fritidstilbud i mottak. Kapittel fem i rapporten bygger på rapporten fra dette felles datamateriale.

I tillegg til questbackundersøkelsen ble det foretatt en intervjuundersøkelse. Det ble gjennomført intervjuer med mottaksledere, barneansvarlige og helsesøstre ved to mottak. Det ble også gjennomført intervjuer med beboere på de samme mottakene.

Weiss, N (2013), *Normalitet i limbo. Asylbarn med endelig avslag.*

Studien er utført på oppdrag fra Redd Barna. Studien er en kvalitativ analyse av hverdagen og levekårene til barn med foreldre som har fått avslag på asylsøknaden, men fortsatt bor i Norge. Målet med oppdraget er å dokumentere livet og hverdagen til barn som har bodd i Norge mellom to og elleve år uten oppholdstillatelse. Rapporten handler om medfølgende barn. Studien ønsker å formidle et barneperspektiv, gjennom å søke å forstå barns egen opplevelse av sin egen virkelighet som barn med avslag på sin asylsøknad. Studien er basert på kvalitative intervju med 24 voksne og 25 barn mellom 7 og 20 år fordelt på 16 familier. Alle familiene bodde på desentraliserte mottak. Forskeren besøkte fem mottak i to regioner i Norge. Det ble gjennomført 8 intervjuer med mottaksansatte på alle mottakene som ble besøkt, samt tre lange samtaler med helsepersonell på tre av de fem mottakene.

4.2 Presentasjon av funn

Gjennom presentasjon av funn fra forskning foretatt de siste 20 år, søker jeg å gi svar på problemstillingens andre spørsmål; Hvilke forhold preger barns hverdag i asylmottak?

4.2.1 Stabilitet og trygghet for barn i mottak

Det er en krevende oppgave for både foreldre og mottaksansatte å bidra til at barn skal ha en mest mulig normal oppvekst på asylmottak. Mange forhold påvirker barnas vekstmuligheter når det gjelder individualitet, tilhørighet og mestringsevne. Foreldre og foresatte er barnas viktigste tilknytningspersoner, og det krever mye av foreldre som selv er i en krevende situasjon å skape rammer som gir trygghet og forutsigbarhet for barna.

Tsuda (1994) legger vekt på barnas behov for omsorg. Asylsøkerbarn er sårbare, og har et stort behov for omsorg og støtte fra sine nærmeste tilknytningspersoner. I en krevende livssituasjon påpeker Tsuda nødvendigheten av å gjenskape foreldrene som trygghetsskapende personer for barna. Tilbudet som gis i mottaket, i form av fritidsaktiviteter, barnebase, foreldrenes mulighet til medvirkning, og mottakets samarbeid med andre instanser så i denne studien ut til å variere fra mottak til mottak. Tsuda etterspør i sin studie klare retningslinjer med hensyn til arbeid med barn og unge. På den måten kan forskjeller mellom de ulike mottakene minskes, og barna kan få tilsvarende tilbud uavhengig av hvilke mottak de bor på. Slike retningslinjer fantes ikke på dette tidspunktet, men ble utarbeidet i etterkant, som et resultat av denne studien.

Tsuda (1994) poengterer videre i sin studie hvordan en lang og usikker ventetid i mottaket øker belastningen for barn og unge. Asylsøkerbarn har i likhet med andre barn behov for å ha oversikt over sin situasjon. Struktur og forutsigbarhet legger fundament for trygghet. Hun nevner spesielt hvordan uttransportering oppleves som skremmende og brutalt for barn og unge, og bidrar til uforutsigbarhet. I sin liste med forslag til tiltak anbefaler hun raskere saksbehandlingstid, for at den usikre ventetiden i mottak skal reduseres. Hun anbefaler videre at Justisdepartementet skal gi amnesti og opphold i Norge til lengeventende barn i mottak.

Lauritsen og Berg (1999) karakteriserer oppvekst på mottak som en kunstig situasjon, med en usikker framtid i Norge eller hjemlandet. Det varierer hvor stor kapasitet foreldrene har til å gi barna tilpasset informasjon, slik at livet blir mer forutsigbart. Noen barn får for mye ansvar for seg selv, søsken og foreldre. Noen enslige foreldre har stort behov for hjelp og avlastning i

hverdagen. For enkelte holder det å mobilisere andre beboere med støtte og hjelp, mens andre foreldre må ha oppfølging fra det offentlige.

Lauritsen og Berg (1999) beskriver mottakene som ”ventesteder”. Beboerne bor på mottak midlertidig i påvente av å flytte ut til en kommune, flytte frivillig eller på tvang tilbake til hjemlandet, eller de venter på å få asylsaken behandlet. Beboerne har i liten grad kontroll over egen situasjon. De bor i spesielle boliger, personalet er ansatt, de får stønad og arbeider ikke, noe som får mange voksne til å føle seg umyndiggjort.

Seeberg (2009) beskriver hvordan barna opplever ustabile relasjoner på flere områder.

Beboerne på mottaket er en ustabil gruppe. Noen flytter ut, nye flytter inn. Voksne og barn barna knytter seg til blir borte. Mottakets ansatte er heller ingen stabil gruppe.

Mottakssystemet er fleksibelt, og tilpasses antall asylsøkere som kommer til landet. Mottak legges ned på kort varsel, og ansettelse er ofte midlertidige. Når mottak legges ned, må familiene flytte til et nytt mottak, med nye beboere og ansatte. Seeberg peker også på at mange mottak har mange frivillige medarbeidere tilknyttet sitt tilbud. Dette er personer som kommer og går, og som er tilknyttet mottaket en periode i forbindelse med bestemte oppgaver.

Når barnet har så mange personer å forholde seg til, vil barnet også måtte forholde seg til mange ulike normsystemer (Seeberg, 2009). Det er krevende for barnet å forholde seg til hva som er riktig og galt og hvordan det skal oppføre seg, når normsystemene varierer. Når både beboere, frivillige og ansatte stadig skiftes ut, er det vanskelig å skape stabilitet rundt barnet. *Sammenlikner vi den sosiale situasjonen til barn i asylmottak med situasjonen til andre barn i Norge, kan vi fastslå at asylbarna vil befinne seg i den ene enden av en skal der stabilitet og kontinuitet utgjør det motsatte ytterpunktet* (Seeberg, 2009, s. 28).

Weiss (2013) legger vekt på problematikk i forbindelse med at mottak legges ned. Rutinene rundt flytting er ikke alltid tilpasset familiens behov. En familie Weiss (ibid.) intervjuet forteller at familien kun fikk tre dagers varsel om flytting. Familien bestod av en enslig mor, og seks barn i alderen 1 til 12 år. Siden familien var nødt til å reise med offentlig transport var det begrenset hvor mye familien var i stand til å ta med seg. Familien måtte legge igjen flere eiendeler de hadde spart opp i løpet av de elleve årene de hadde oppholdt seg i Norge, blant

annet barnas vinterklær. Det er et gjennomgående tema i de fleste av intervjuene Weiss (2013) har foretatt, at det er vanskelig å måtte forlate mennesker og steder man har bygd opp trygge relasjoner til. For barna innebærer dette i tillegg bytte av skole og barnehage, og man må forholde seg til nye barn og voksne på et nytt sted. Forskning viser at mange oppbrudd i en usikker tid har sterk negativ effekt på barn og unge (Weiss, 2013).

Andre forhold Weiss (2013) trekker fram som skaper utrygghet er minner fra hjemlandet og angsten for å bli kastet ut av landet. Alle familiene Weiss intervjuet hadde avslag på sin søknad om oppholdstillatelse. Både barn og voksne hadde vært vitne til at andre beboere hadde blitt hentet av politiet. En familie hadde blitt uttransportert, men måtte returneres til Norge, da deres hjemland ikke ville ta i mot dem. *Usikkerhet, økonomisk press og kontinuerlig angst for utkastelse påvirker både foreldre og barn og fører ofte til psykiske og fysiske problemer* (Weiss, 2013, s. 49).

Også Lidén et.al (2011) beskriver angst for uttransportering. Familier som har fått avslag på søknad om oppholdstillatelse, og som kan returneres men som ikke reiser frivillig, står i fare for å bli hentet av politiet. Politiet kommer gjerne om natten, for at familien skal ha liten mulighet til å gå i dekning. På denne måten opplever barna et brått oppbrudd, uten mulighet til å si "ha det" til venner og kjente. Både barn og voksne opplever sterk angst forbundet med uttransportering. Mange foreldre velger å ikke informere små barn om avslaget, noe som gir problemer i forhold til at barnet kan forberede seg på retur.

Lidén et.al (2011) beskriver livssituasjonen i mottak i hovedsak passiviserende, spesielt for de voksne som i liten grad har mulighet for opplæring eller arbeid. Foreldre med begrenset kontroll over egen livssituasjon strever med å fungere godt som foreldre. Lidén anser arbeid med å sikre foreldre godt fungerende sosiale nettverk som sentralt for å støtte foreldre i foreldrerollen. Lidéns studie viser variasjon i hvor stor grad foreldre engasjerer seg i mottakets aktiviteter for barn og foreldre. Lidén har ikke funnet forskning på foreldrenes deltakelse i lokalmiljøet. Enkelte mottak i studien beskriver beboere som er så godt integrert i lokalmiljøet at lokalmiljøet tar til motmæle når beboeren skal transporteres ut av landet. God integrering innebærer dermed et paradoks for beboere som ikke har oppholdstillatelse.

4.2.2 Barns boforhold i mottak

UDI's krav til boligstandard i mottak har som hovedmål at *Ordinære statlige mottak skal være et nøkternt, men forsvarlig innkvarteringstilbud som sikrer beboernes grunnleggende behov og den enkeltes behov for trygghet* (UDI RS 2008 – 031). I rundskrivet beskrives det videre at beboerne skal ha tilgang til egen seng, låsbare skap, tilstrekkelige antall bad, toaletter, kjøkken og muligheter for å vaske og tørke klær. Mottaket skal ha egnet oppholdsrom, barnebase og rom hvor barn kan gjøre lekser. UDI har ingen føringer når det gjelder hvor store boenhetene skal være, eller spesifikke krav til standarden på boenheten. Det er opp til UDI å vurdere hvorvidt hvert enkelt tilbud fra driftsoperatør er i tråd med retningslinjene. Tilsyn fra UDI skal også ivareta at beboerne har et forsvarlig botilbud.

Lauritsen og Berg (1999) opplever boforholdene på mottakene som svært ”nøkterne”, og innrettet på et kortvarig opphold i tråd med UDI's målsettinger. Når oppholdstiden går over år, opplever beboerne forholdene som trangbodde og med liten mulighet for privatliv. Familieleilighetene opplevdes på flere mottak som et bedre tilbud, som ga familiene en viss mulighet til å skape seg et hjem. Familier med små barn som ikke fikk denne type leiligheter, opplevde situasjonen sin som vanskelig. På noen av mottakene var det mangelfullt renhold og vedlikehold av fellesarealer. Enkelte steder var disse forholdene graverende. På noen av mottakene ble det etterlyst rom for å tekke seg tilbake på f.eks for å lese eller gjøre lekser, treningsrom, aktivitetsrom og bedre lekerom for barn.

Seeberg (2009) poengterer at de ikke foreligger presise retningslinjer eller målbare standarder fra UDI for boligforholdene i statlige mottak. Seeberg (2009) beskriver boligen til en mor med to barn som hun besøkte i sin studie. Rommet var ca 20 kvm. *Innenfor døren var det en en liten gang med en kjøkkenbenk og et lite kjøleskap på den ene veggen. På den andre veggen var det et forheng med en dusj bak. Tre små skritt rett fram kom vi inn i selve rommet. Langs den ene veggen sto en liten kommode, to barnesenger og en liten TV. En enkeltseng mellom en kommode og et klesskap fylte den andre veggen.... Dette rommet skulle fungere som oppholdsrom, spiserom, lekerom og soverom for en mor og to viltre treåringer* (Seeberg,

2009, s. 12). Seeberg kommenterer i sin studie at barn mangler gode tilpassete oppholdsrom for lek og utfoldelse. Fordi familiens rom allerede er overbelastet med mennesker og funksjoner, krever det for mye av familiene å holde barna inne på rommet til enhver tid. Selv små barn leker uten tilsyn i fellesområder. Boforholdene gjør det vanskelig for familiene å kombinere barnas behov for fri lek, og samtidig sikre at barna er skjermet og trygge.

Lidén et.al (2011) ser i sin studie at det er særlig tre forhold ved boligen som virker negativt inn på barnas situasjon: boligens størrelse, manglende tilgang til eget kjøkken/bad med tilstrekkelig standard, og boligens beliggenhet i forhold til lokalsamfunnet. I denne studien ga familier i desentraliserte mottak uttrykk for å være mer fornøyd med boligens standard. Også den ansatte ved mottakene ga uttrykk for at de trodde familier i desentraliserte mottak var mer fornøyd med bostandarden enn familier i sentraliserte mottak. Samtidig er trangboddhet et tema både i sentraliserte og desentraliserte boliger. Barna har liten mulighet til å ha privatliv eller ta med venner hjem. Barna har ikke egne rom hvor de kan gjøre lekser eller ha venner på besøk. I sentraliserte mottak beskriver foreldre at barna ikke har plass til å leke inne på familiens rom, og dermed trekker ut i mottakets fellesarealer for lek. Barna leker enten ute eller i gangene på mottaket. Dette gir mye støy, og kan også utsette barna for farlige situasjoner.

Lidén (Ibid.) påpeker mangelen på konkrete retningslinjer og krav til boforhold for familier. Hun hevder at trangboddhet ikke bare er et problem for foreldrene og deres trivsel, men at foreldrenes frustrasjon og bekymringer kan gå ut over barna. Mer direkte begrenser trangboddhet barnas handlingsrom, både fysisk og psykisk.

Hva som legges i ”en nøktern standard”, varierer fra mottak til mottak (Weiss, 2013). Weiss (2013) beskriver varierende standard på boligene familiene benyttet. I hennes studie intervjuet hun familier som bodde i desentraliserte boenheter. Mottakene hun var i kontakt med beskrev mangel på penger som grunnen til at boligene ikke hadde bedre standard, og flere mottak var åpne om den dårlige standarden. Familiene framhevet i flere intervjuer at de kunne leve med dårlig bostandard og trangboddhet, så lenge boligen lå sentralt til i f.h.t skole, barnehage, aktiviteter og til mottaket. Lange avstander kunne være til hinder for familier uten bil og med dårlig helse.

Rapportene som beskriver boforhold for barn i mottak, beskriver borforholdene som mangelfulle (Lauritsen og Berg, 1999, Seeberg, 2009, Lidén et.al, 2011, Weiss, 2013). Boforholdene preges av trangboddhet, lav boligstandard, lite mulighet for privatliv og en aktiv fritid i og rundt boligen. Dette er oppvekstforhold som er svært annerledes enn forholdene de fleste andre norske barn vokser opp i. Oppvekstforholdene preges av fattigdom og er til hinder for barns mulighet til sosialt samspill med jevnaldrende. Det kan synes som familier som bor i desentraliserte boliger er noe mer fornøyd, særlig i tilfeller hvor boligen er sentralt plassert i forhold til skole og aktivitetstilbud (Lidén 2011, Weiss 2013). Familier som bor i desentraliserte boliger hadde også bedre mulighet til å bygge nettverk og integreres i lokalsamfunnet (Weiss, 2013).

Når det gjelder mottakets botilbud skal to konkurrerende hensyn ivaretas; innvandringsregulerende hensyn og menneskerettslige hensyn. Bostandarden skal ikke være av en slik karakter at asylsøkere tiltrekkes til landet på grunn av materielle årsaker, samtidig som mennesker som bor på mottak skal behandles med respekt og kunne ivareta sine grunnleggende behov. Det kan synes som boligstandarden påvirkes av konflikten mellom innvandringsregulerende hensyn versus barnets beste (Lauritsen og Berg, 1999, Lidén et.al, 2011).

4.2.3 Økonomi

Lauritsen og Berg (1999) mener at de gjennom sine undersøkelser har dekning for følgende uttalelse; tilskuddene dekker knapt behovet for mat og de dekker ikke utgifter til helse, tannpleie, transport, klær, aktiviteter. Rapporten påpeker spesifikt at familier sliter økonomisk dersom barna blir syke. Familiene opplevde det videre som vanskelig å aldri ha mulighet til å gi barna noe ekstra. De vet at barna har vansker med livet i mottaket, og vil gjerne gjøre noe for barna som kan lette i hverdagen. Fritidsaktiviteter for barna kan i liten grad prioriteres i en stram økonomi. Mottakene dekker utgifter til enkelte aktiviteter, mens noen mottak benyttet en ordning med egenandel fra foreldrene. Det er variasjoner i forhold til personer som har klart å få et sosialt nettverk i lokalmiljøet. Gjennom et sosialt nettverk kommer muligheten for en mer aktiv fritid.

Lauritsen og Berg (1999) finner i sin undersøkelse at mange sier de blir syke av sine økonomiske bekymringer, og at deres livskvalitet blir dårligere. De har ikke råd til et forsvarlig kosthold, til klær som passer i forhold til årstiden, og til å følge opp egen helse på en god nok måte. Økonomien setter begrensninger i forhold til å holde kontakt med familie og nettverk fra hjemlandet.

Seeberg (2009) tar utgangspunkt i norske sosialhjelpssatser for å sammenlikne asylsøkeres økonomiske situasjon. For eksempel vil en asylsøker som er enslig forsørger motta under halvparten så mye penger, som en tilsvarende familie som mottar sosialhjelp, barnetrygd og kontantstøtte. Boutgiftene er holdt utenfor. Seeberg (2009) sammenlikner også med utgangspunkt i SIFO's standardbudsjett, som defineres som; *"et forbruk som kan godtas av folk flest. Det oppfylder kraven til vanlige helse- og ernæringsstandarder og gjør det mulig for husholdets personer å delta i de mest vanlige fritidsaktivitetene på en fullverdig måte"*. Seeberg konkluderer med at den økonomiske standarden for beboere i asylmottak er langt mer "nøktern" og langt mindre "tilstrekkelig" enn standarden for befolkningen for øvrig. *I et slikt perspektiv er barnefamiliene i statlige mottak fattige* (Seeberg 2009, s. 25).

Familiene som ble intervjuet i Lidéns (2011) studie forteller at alle pengene de får går med til mat og klær til familien. Foreldrene gjorde alt de kunne for å skjerme barna fra opplevelsen av fattigdom. Likevel så de at jo eldre barna ble, dess mer oppmerksomme ble de på foreldrenes økonomiske utfordringer. Lidén beskriver barn i mottak som de fattigste i Norge. Foreldre Lidén intervjuet kom også inn på tema arbeidstillatelse. Voksne og ungdom i asylmottak har i liten grad mulighet til å få arbeidstillatelse. De har dermed liten mulighet til å bedre sine økonomiske og sosiale livsvilkår gjennom arbeid.

Weiss (2013) intervjuer kun familier med avslag på sin asylsøknad. De er dermed de familiene i mottakssystemet som mottar minst penger. Familiene beskriver ulike utfordringer i møte med fattigdom, og hvordan de søker å løse utfordringene. En mor forteller om hvordan barna sammenlikner seg med sine venner, og ønsker seg klær, leker og sportsutstyr foreldrene ikke har råd til å kjøpe. Weiss påpeker hvordan økonomien for disse familiene kommer som en tilleggsbelastning, i tillegg til ikke å ha oppholdstillatelse. Familiene hadde for eksempel ofte ikke økonomisk mulighet til å skaffe nødvendig helsehjelp.

Det er bred enighet i de rapportene som omhandler økonomi, om at medfølgende barn i asylmottak vokser opp i fattigdom (Lauritsen og Berg, 1999, Seeberg, 2009, Lidén et.al, 2011, Weiss, 2013). Fattigdom preger tilværelsen til de aller fleste familier i asylmottak (Lidén, 2013). Særlig familier med negativt vedtak er svært fattige, med inntekter og boforhold som ligger langt under andre lavinntektsfamilier i Norge. Familier mottar et basisbeløp fra UDI hver måned. Foreldre med negativt vedtak får et økonomisk trekk i dette basisbeløpet. Lidén (2013) påpeker at det ikke er forsket på fattigdom i asylmottak, og at vi dermed ikke har kunnskap om eventuelle helsemessige konsekvenser av fattigdommen, eller om det foreligger feil- og underernæring.

4.2.4 Aktivitet og fritid

Barnebase

”For barn mellom 2 og 4 år kan tilbudet gis i mottakets barnebase, eller ved kjøp av barnehageplass.”

UDI RS 2011-011 Krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak

Barn i alderen 2 – 4 år skal ha et tilbud i mottakets barnebase, eller mottakene kan kjøpe barnehageplass for barna. UDI stiller ingen konkrete krav til innholdet i barnebasen, eller til personalet som drifter barnebasen. I noen mottak er barnebasen foreldredrevet, i andre mottak kan det være ansatte eller frivillige medarbeidere som drifter barnebasens tilbud.

Tsuda (1994) beskriver store kvalitetsforskjeller i tilbudet til barn under skolepliktig alder. Dette gleder blant annet personalets kompetanse og bemanning, åpningstid, innhold, lokaler og utearealer. Tsuda kommer med en rekke forslag til tiltak som kan bedre situasjonen for barn i førskolealder.

Fladstad (1994) undersøkte i sin studie hvordan 6 ulike mottak organiserte sitt tilbud til barn i førskolealder. Ett mottak hadde sammen med det kommunale innvandrerkontoret opprettet et barnehagetilbud, de øvrige fem mottakene organiserte sin barnebase på fem ulike måter. I likhet med Tsuda (1994) påpekes det i denne rapporten at tilbudet i stor grad varierer i forhold

til pedagogisk tilbud, bemanning og personalets kompetanse, samt lokalenes størrelse og innhold.

Lidén et.al (2011) beskriver barnebasen som et tilbud preget av tilpasset tilsyn mer enn et pedagogisk opplegg og en aktiv oppfølging fra personalets side. Da det fortsatt ikke foreligger retningslinjer fra UDI i forhold til drift og innhold av barnebasen, driftes tilbudet på svært ulike måter fra mottak til mottak. Enkelte mottak har ikke spesifikt personale i barnebasen, men tilbudet beskrives som ”en åpen dør”. Utover dette støtter Lindéns funn opp under tidligere forskning, når det gjelder personalets kompetanse og bemanning, åpningstid, innhold, lokaler og utearealer (Tsuda 1994, Fladstad 1994).

Barnehage, skole og fritid

Asylsøkende barn omfattes ikke av den lovfestede retten til barnehageplass, fordi de ikke regnes som bosatt i kommunen. Lidén (2011) viser til stor variasjon i forhold til barnehageplasser for barn i mottak. Tilbakemeldingene fra mange mottak i studien er at de mener at barnehagetilbud så tidlig som mulig er viktig for barns integrering og sosialisering.

Et passende skoletilbud er av stor betydning for barn i mottak. Skolen gir barna og unge mulighet til å skape egne nettverk, ha omgang med venner og skape rom der de kan glemme det som er vanskelig (Weiss, 2013). Weiss (Ibid.) viser til litteratur som understøtter at skole bidrar til bedre helse, både fysisk og psykisk. Utdanning utover tiårig grunnskole for ungdom i asylmottak avhenger av den enkelte kommunens eller skolens avgjørelse. Ungdom som ikke har et skoletilbud havner fort i samme passiviserte situasjon som sine foreldre (Ibid.).

De fleste mottak gir leksehjelp og aktivitetstilbud til barn i skolepliktig alder etter skoletid og i helgene (Tsuda, 1994). Tilbudet varierer fra mottak til mottak og har sammenheng med mottaket personalressurser, omfang og innhold av tilbud, målgruppe og lokaler. Tsuda (Ibid.) legger vekt på at organisert aktivitet er viktig også i ferier.

Det er grunn til å tro at en aktiv fritid bidrar til å gi dagene et innhold og en rytme. Fritidsaktiviteter bidrar dessuten til et større sosialt nettverk blant barn og voksne i lokalmiljøet og kan gi dem en bedre forankring lokalt (Lidén, 2011, s. 124). Barn i asylmottak

deltar både i organisert fritidsaktivitet i lokalmiljøet, og i aktiviteter i regi av mottaket. Hovedtyngden ligger innenfor feltet idrett og friluftsliv, da dette ofte er rimeligere aktiviteter å arrangere økonomisk sett. I Lidéns studie (ibid.) kom det fram at deltakelse på kulturarrangementer, tilrettelagt kulturaktiviteter og kurs var mindre utbredt. Offentlige kulturinstanser er relativt lite inne og gir tilbud til barn i asylmottak. Lidén (Ibid.) hevder at mottakenes store satsing på idrett og friluftsliv er velbegrunnet og viktig, samtidig etterspør hun aktiviteter som også involverer andre elementer.

Fritidsaktiviteter for barn i mottak organiseres av ulike aktører. Aktivitetene kan organiseres av offentlige aktører, som for eksempel kommunal kulturskole, av frivillige lag og foreninger, asylmottaket og andre. Mottaket skiller seg klart ut som den instansen som hyppigst er ansvarlig for det organiserte fritidstilbudet (Lidén et.al, 2011). En utfordring for mottakene er finansiering av fritidsaktiviteter for barn og unge. Lindén studie (Lidén et.al, 2011) viser at flest mottak bruker mest midler til fritidsaktiviteter utenfor mottaket, dernest til å dekke utgifter til utstyr, inngangspenger og leie av for eksempel lokaler hvor barn og unge kan delta på aktiviteter utenfor mottaket.

Det er gutter i alderen 6 – 15 år som er mest aktive i fritidsaktiviteter, men det er ikke vesentlig forskjell på jenters deltakelse (Lidén et.al, 2011). Det kan synes som deltakelse i fritidsaktiviteter avtar med alderen (Ibid.).

4.3 Oppsummering

Forskningsrapportene jeg har gjennomgått har intervjuet barn og familier i asylmottak på ulike tidspunkt i perioden 1994 til 2013. Rapportene beskriver i stor grad barns oppvekstvilkår som like gjennom de 20 årene forskningen er gjort. De forholdene som beskrives som utfordrende i 1994 er fortsatt utfordrende for familiene. Barn i asylmottak har i hele perioden levd under ustabile og uforutsigbare forhold. Familienes boforhold har i hele perioden vært preget av trangboddhet og mangel på rom for privatliv. Familienes livssituasjon har i hele perioden vært preget av fattigdom og dårlig økonomi.

Det kan synes som mottakene i perioden rapportene beskriver har hatt fokus på fritidsaktiviteter for barn og unge som bor i mottak. Aktivitetene er varierte, men med

hovedtyngde på fysisk aktivitet, friluftsliv og idrett. Dette er ofte aktiviteter som koster lite å gjennomføre. Det er ikke mulig for meg ut fra det materialet jeg har gjennomgått å antyde om barn i mottak i vesentlig grad er mindre aktive på fritiden enn andre norske barn.

5. SOSIALT ARBEID MED BARN OG FAMILIER I ASYLMOTTAK

Sosialt arbeid sikter mot å forebygge, løse og redusere sosiale problemer av materiell og personlig art (Kaya, 2010, s. 18). Sosialt arbeid i asylmottak handler i stor grad om å forebygge utvikling av sosiale og psykososiale problemer. Barn og familier i asylmottak lever med mange risikofaktorer for å utvikle problemer av ulik art, både psykososiale, helsemessige, materielle og sosiale problemer. Dette kapittelet gjennomgår flere tema som er relevante i forhold til sosialt arbeid med barn og familie i asylmottak.

Valg av teoretiske perspektiver

Jeg vil i neste kapittel gjøre en bred drøfting av oppgavens problemstilling på et overordnet nivå. Jeg ønsker å tegne et stort bilde av helheten, framfor å gå i dybden på et eller noen få perspektiver. Jeg har i dette kapitlet derfor valgt å gi en kort beskrivelse av flere teoretiske perspektiver, framfor å gå i dybden på noen få perspektiver.

Innledningsvis i oppgaven gir jeg en kort beskrivelse av hva sosialt arbeid er. Dette for å gi leseren et innblikk i min forståelse av begrepet sosialt arbeid, slik det danner rammen for denne oppgaven. Jeg gir en kort beskrivelse av tre teoretiske perspektiver; ”Å starte der klienten er”, endring og empowerment, og individualistisk og kollektivistisk livssyn. Perspektivene er særlig relevante i arbeid med barn og familier på asylmottak, fordi de legger vekt på sosialarbeiderens respekt for klienten. Klienten skal oppleve å ha ansvar for eget liv, og få bistand til å ta dette ansvaret. Tross ulikheter i kulturell bakgrunn og livssyn, skal sosialarbeiderens tilnærming til klienten ivareta klientens menneskeverd.

Jeg har valgt å gi en kort beskrivelse av sosialarbeiderens roller, med utgangspunkt i Tjersland et. al (2010). Jeg opplever at denne beskrivelsen av sosialarbeiderens roller er relevant for arbeid med barn og familier i asylmottak. Tjersland et.al (2010) beskriver på en jordnær og praktisk måte hvordan sosialarbeideren kan møte klienter i form av ulike roller.

Bronfenbrenners økologiske modell er valgt fordi modellen på en god måte synliggjør hvordan individ og samfunn gjensidig påvirker hverandre. Modellen blir senere brukt som utgangspunkt for oppgavens drøfting. Modellen er et nyttig verktøy for å synliggjøre hvordan

ulike tiltak kan settes inn på ulike nivåer. Avslutningsvis gir jeg en kort beskrivelse av risiko og resiliens. Barn i asylmottak har oppvekstforhold preget av mange risikofaktorer for utvikling av psykososiale vansker. Jeg mener det er viktig å ha kunnskap om resiliensfaktorer som kan bidra til å motvirke negativ utvikling. Dette for å bidra til et optimistisk perspektiv i arbeidet med barn og familier i asylmottak.

Utdypende om kapittelets bruk av begrepene sosialarbeider og klient

Jeg benytter i dette kapitlet begrepene sosialarbeider og klient om den som hjelper og den som mottar hjelp. Begrepet sosialarbeider benyttes for å beskrive den barnefaglig ansvarlige medarbeideren i mottaket, men benyttes også i forbindelse med generell teori omkring sosialt arbeid og sosialarbeiderens rolle. Sosialarbeideren er hjelperen i relasjonen. Barnefaglig ansvarlig ved mottakene kan ha ulik faglig bakgrunn. UDI stiller krav om treårig høyskoleutdanning og barnefaglig kompetanse. Ansatte som innehar stillingen har gjerne utdanning som sosionom, barnevernspedagog, vernepleier, førskolelærer eller lignende. Jeg har ingen statistikk på hvilke yrkesgrupper som er representert i stillingen, og hvilken yrkesgruppe som eventuelt er rådende. Jeg benytter begrepet sosialarbeider på den som innehar stillingen, da jeg finner at oppgavene som løses innefor stillingen samsvarer med oppgaver som utøves innefor sosialt arbeid.

Begrepet klient er ikke et godt begrep i forhold til barn og familier i mottak. Jeg benytter likevel begrepet klient om barn og familier som mottar sosialfaglig hjelp og bistand i dette kapitlet. Jeg benytter begrepet klient fordi det er dette begrepet som er benyttet i litteraturen jeg bruker i kapitlet. Videre benytter jeg begrepet klient fordi det fungerer som et samlebegrep på flere mulige grupper av mottakere av hjelp innenfor sosialt arbeid. I oppgavens kapittel 6 benytter jeg ikke begrepet klient, men benytter begrepene barn, familie og beboer. Med asylmottaket som kontekst opplever jeg ikke klient som et riktig begrep. I det daglige arbeidet ved mottakene er det begrepene barn, familie og beboer som er mest brukt. At klient ikke benyttes i sosialt arbeid i asylmottak handler blant annet om rammene rundt tilværelsen i mottaket; mottaket er et frivillig botilbud, ikke en institusjon. Sosialfaglig hjelp og bistand tilbys kun der familiene ønsker et tilbud.

5.1 Hva er sosialt arbeid?

Det er vanskelig å finne en definisjon av sosialt arbeid som sosialarbeiderne er enige om (Kaya et.al. 2010). Begrepet har skiftet innhold over tid, og ulike grupper har kjempet for å gi det innhold. Begrepet sosialt arbeid kommer fra Gordon Hamilton, og viser til at en i sosialt arbeid skal forholde seg til det enkelte mennesket og dets forhold til samfunnet (Ibid. S, 17). Levin beskriver hvordan sosialarbeiderne forholder seg til helheten i møte med individet som en del av samfunnet:

”Det er med andre ord ikke snakk om bare individet og bare grupper, og det er heller ikke snakk om bare samfunnet. Men i sosialt arbeid må en forholde seg til alle delene gjennom å arbeide med forholdet mellom dem.”

(Levin, 2004. S. 15)

Aamodt (1997) beskriver ulike definisjoner av sosialt arbeid i boka *Den gode relasjonen*. Felles for teoriene er at sosialt arbeid er en kontekstavhengig aktivitet som har som mål å skape endring hos enkeltindivider, grupper eller forhold i samfunnet. Dette skjer gjennom systematiske og målrettede arbeidsmetoder. I individuelt sosialt arbeid er det en forutsetning at det skjer gjennom en relasjon til klienten (Kaya et.al. 2010, s. 17).

Sosialt arbeid handler om å arbeide med og sammen med mennesker i en vanskelig livssituasjon. Arbeidet kan foregå både på individ-, gruppe- og systemnivå. Sosialarbeideren har mange roller, som påvirkes av hvilket nivå hun arbeider på. Sosialt arbeid bygger på ulike teorier og modeller, som benyttes i ulike grad avhengig av hvilket område det sosiale arbeidet utføres innefor. Payne (1991; i Aamodt, 1997) trekker opp syv fellestrekk som han mener er kjernedannende for sosialt arbeid uansett metode og modell:

- 1) Individorientering. Det vil si at mennesker blir behandlet som individer og ikke som kategorier.
- 2) Bruk av kunnskap. Klientene og deres handlinger må forstås gjennom psykologisk- og samfunnsvitenskapelig kunnskap.
- 3) Relasjonsorientering. Sosialt arbeid virker gjennom relasjoner.
- 4) Organisasjonskontekst. Sosialt arbeid utføres innenfor en kontekst.

- 5) Behov. Sosialt arbeid definerer behov.
- 6) Opprettholdelse av sosiale institusjoner. Sosialt arbeid er opptatt av å ivareta og opprettholde viktige sosiale strukturer.
- 7) Talskvinne/mann (advocacy). Sosialt arbeid fremmer klientens rettigheter og krav.

(Payne, 1991; i Aamodt, 1997, s. 23)

Listen over fellestrekk synliggjør bredden i det sosiale arbeidet (Payne, 1991; i Aamodt, 1997). Sosialarbeideren fokuserer på individ og system samtidig. Sosialt arbeid virker gjennom relasjonen, men ikke uavhengig av konteksten arbeidet foregår innefor.

Sosialarbeideren er til stede for den enkelte klient, både som hjelper og talskvinne. Hjelpen rettes mot den enkelte klient, samtidig som sosialarbeideren fremmer rettighetene og kjemper på vegne av svake grupper. Forholdet mellom individ, gruppe og samfunn er et av spenningsfeltene sosialt arbeid er plassert i. Spenningsfeltet handler om at fokuset plasseres mellom de ulike dimensjonene for å fange inn helheten (Levin, 2004, s. 64).

5.1.1 Perspektiver i sosialt arbeid

Ulike begreper anses som viktige avhengig av hvilken kontekst sosialarbeideren arbeider innefor. Jeg går her inn på tre begreper jeg vurderer som overordnet i alt sosialt arbeid, men særlig relevant i sosialt arbeid i asylmottak.

Å starte der klienten er

Et viktig prinsipp i sosialt arbeid handler om ”å starte der klienten er” (Levin, 2004). I dette ligger at sosialarbeideren søker å forstå klienten, å sette seg i den andres sted. Hva er klientens problem, hvem er involvert i problemet og hvordan kan problemet løses? Det vil aldri være mulig å forstå den andre fullt ut, fordi sosialarbeideren ikke er den andre. Vi bærer med oss ulike erfaringer, har ulik bakgrunn og forstår verden på forskjellige måter. Målet med å starte der klienten er, er at klienten skal føle seg forstått. Sosialarbeideren møter klienten med ydmykhet og respekt overfor hennes opplevelse.

I sosialt arbeid benyttes uttrykket at klienten er ”agent i eget liv”. Jeg ser dette i sammenheng med å ”starte der klienten er”. I dette ligger at klienten så langt det er mulig skal delta og føre an i sin egen endringsprosess. Det handler om respekt for den andre og om å legge avgjørende vekt på de refleksjoner og vurderinger han eller hun har (Tjersland et.al, 2010). Å oppleve mestring og kontroll over eget liv er viktig for vår selvfølelse, og legger grunnlaget for å nå de målene en setter seg. Et annet viktig prinsipp i sosialt arbeid er å bygge på klientens ressurser. Sosialarbeideren fokuserer på det klienten får til, framfor det en ikke får til, og søker å finne ressurser både i klienten og i klientens omgivelser og nettverk.

Endringsarbeid og empowerment

Helt fra starten av har sosialt arbeid vært et praktisk og handlingsrettet fagområde som har arbeidet mot utvikling og endring (Martinsen, 2001, s. 13, i: Levin, 2004). Tre elementer som inngår i sosialarbeiderens arbeidsområde er *individ/gruppe – samfunn – endring* (Levin, 2004). Sosialarbeiderens oppgave handler om å hjelpe individ og grupper til å endre seg selv eller sin situasjon. Sosialarbeideren skal være en slags fødselshjelper som får i gang klientens egen selvhjelpsprosess (Ibid.).

Empowerment er at av flere perspektiver som benyttes i arbeid med endring. Begrepet empowerment rommer mange motstridende ideologier og strømninger, og det er derfor vanskelig å gi en kort og entydig definisjon av begrepet (Slettebø, 2008). En definisjon som har røtter i Freires frigjørende pedagogikk beskriver empowerment som; *en frigjøringspedagogisk metode som gjennom terapi, samtale, gruppearbeid eller kursvirksomhet øker bevisstheten hos enkeltpersoner eller grupper om hva de ønsker å oppnå og hva de kan ta ansvar for å endre i omgivelsene og egen livssituasjon* (Kokkin, 2005).

I arbeidet med barn og familier i asylmottak er dette en nyttig definisjon, da mye av arbeidet handler om pedagogisk tilrettelegging av informasjon. Asylsøkere har behov for grunnleggende informasjon om praktiske og hverdagslige forhold så vel som samfunnskunnskap. Informasjonen formidles gjennom ulike pedagogiske verktøy. Dersom empowerment legges som grunnlag for det sosiale arbeidet i mottaket, innebærer dette en metode som i møte med individ eller grupper søker å øke klientens bevissthet, slik at klienten selv tar ansvar for å endre egen livssituasjon.

Empowerment handler om styrke individ eller grupper på en slik måte at de gjennom egne ressurser klarer å endre sin egen livssituasjon. Empowerment kan både handle om å skape endringer på individ-, gruppe- og samfunnsnivå.

Empowerment er beslektet med teorier innen critical social work, feminist- og anti-diskriminerte teorier (Payne, 2005). Dette er teorier som i stor grad fokuserer på å styrke svake grupper og skape endringer på samfunnsnivå. Payne definerer empowerment på følgende måte:

”Empowerment is a process through which workers support clients to identify the full range of possibilities which might meet clients’ needs. The work centers on helping clients to make decisions which affect their lives.”

(Payne, 2005, s. 306)

Felles for de to definisjonene jeg har trukket fram er sosialarbeiderens rolle i å hjelpe klienten til å hjelpe seg selv. Payne (2005) påpeker at sosialarbeideren kan mislykkes i situasjoner der empowerment benyttes som metode i arbeid med mennesker som ikke er i stand til å tilegne seg makt og kontroll over egne liv, mennesker som i hovedsak trenger beskyttelse.

Empowerment kan dermed bidra til at mennesker skuffes, i det de misledes til å tro at de har makt til å endre sin livssituasjon.

Individualistisk og kollektivistisk livssyn

Barndom og oppvekst har ulike former i ulike kulturer. Mens barnekonvensjonen ligger som bakteppe for tenkningen om barn i en rekke vestlige land, kan annet tankegods være rådende i andre land. Familier som søker asyl i Norge har med seg mange ulike forståelser av barn og barndom. En inndeling som kan skape større forståelse for de rammer familier oppdrar sine barn innefor, er å dele mellom et individualistisk og et kollektivistisk livssyn. Skytte (2013) har i sin bok *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid* laget en skjematisk framstilling som synliggjør ulikheter i de to livssynene.

	Individualistisk livssyn	Kollektivistisk livssyn
Verdier i oppdragelsen	Likhet, frihet, selvrealisering, frivillighet i familierelasjonene, individualisme	Gjensidig avhengighet blant blodsbeslektede, ansvarsfølelse overfor kollektivet, lydighet, oppofrelse
Individforståelsen	Individet har verdi i seg selv	Individ = status. Rettigheter og plikter fordelt etter rang og rolle
Atferdsregler	Abstrakte. Oppløsning av ritualer og skikker. Fornuft. Psykologisk legitimeringsgrunnlag.	Omfatter alle kjente situasjoner. Ritualer, vaner og skikker. Moralsk legitimeringsgrunnlag.
Kjønnsforhold	Likhetsideologi. Indirekte dominans. Romantisk kjærlighet.	Hierarkisk. Direkte synlig dominans. Partnervalg på grunnlag av økonomi og rang.
Sanksjoner	Uklare, psykologiske, utelukkning og likegyldighet.	Konkrete, kollektive, tvang og fysiske avstraffelser.
Autoriteter	Abstrakte, vektlegging av indre autoritet.	Konkrete, ekstern autoritet
Moralens mål	Rettferdighetsmoral.	Æresmoral.

(Gjengivelse etter Skytte 2013, s. 70)

Skytte's (2013) skjematiske framstilling av individualistisk og kollektivistisk livssyn beskriver idealtyper for verdier i forhold til familieliv, sosialisering og sosial organisering. Livssynene er ikke en beskrivelse av forskjeller mellom etniske nordmenn og etniske minoriteter. Skytte beskriver ytterpunktene i livssynene, mens familier som lever i Norge kan plasseres på ulike steder mellom de to idealtypene, uavhengig av etnisk bakgrunn. Skytte (Ibid.) hevder at det i praktisk sosialt arbeid kan være nyttig å ha kunnskap om kjennetegn ved kollektivistisk og individualistisk livssyn, for å vekke sosialarbeideres interesse og forståelse for hvilke verdier familier hun arbeider med har når det gjelder for eksempel barneoppdragelse.

Qureshi (2008) hevder at å beskrive samfunn eller verdier ut fra dikotomier som individualistisk versus kollektivistisk er problematisk. Dette fordi beskrivelsen i liten grad tar hensyn til variasjoner, eller rommer likheter og ulikheter ut fra for eksempel klasse, kjønn, materielle, kulturelle og/eller religiøse nyanser blant det etniske mangfold i befolkningen. Qureshi (Ibid.) advarer mot kategoriseringer som bidrar til konstruksjon av "oss" og "dem", uten og se "oss" i relasjon til "dem".

5.1.2 Sosialarbeiderens roller

Sosialarbeideren inntar mange ulike roller i møte med sine klienter. Rollene handler om ulike måter å reagere, tenke og handle på, og påvirkes både av andres forventninger og de forventningene vi har til oss selv. Tjersland et.al. (2010) beskriver syv roller som inngår i sosialt arbeid. Sosialarbeideren spiller på et sett av roller, og ulike roller kommer til syne i møte med ulike utfordringer. Tjerslands rolleinndeling tar utgangspunkt i sosialt arbeid i institusjon. Jeg opplever likevel inndelingen som relevant i forhold til sosialt arbeid i asylmottak, og vil i det videre gå nærmere inn på hva de ulike rollene innebærer.

Omsorgsgiver

Å gi omsorg handler hos Tjersland et.al. (2010) om å sikre at personen får ivaretatt sine grunnleggende behov. Dette er behov som er nødvendig for å vokse og utvikle seg; mat, søvn, påkledning, hygiene, trygghet, sosial kontakt, stimulering og forutsigbarhet (Ibid.). Dersom vi tar utgangspunkt i Maslows behovspyramide, må de grunnleggende behovene hos en person være dekket, for at personen skal kunne ha overskudd og motivasjon til å få en positiv selvoppfatning og ønske om å realisere seg selv.

Maslow argumenterer for at alle menneskelige behov kan arrangeres i et hierarki (Maslow, 1987). Grunnlaget i hierarkiet dannes av fysiske behov, så som behovet for luft, vann og mat. På de neste trinnene i hierarkiet kommer behovet for trygghet, kjærlighet, selvfølelse og selvrealisering. Maslow hevder at våre høyere behov er like viktige og en integrert del av mennesket som behovet for mat, men at behovene søkes dekt i en prioritert rekkefølge, slik behovspyramiden viser. Gjennom rollen som omsorgsgiver, kan sosialarbeideren bidra til at klienten får dekket grunnleggende behov, og på sikt gis mulighet til vekst og selvrealisering.

Behandler

Behandlerrollen handler om å ta utgangspunkt i klientens bestilling, og sammen med klienten undersøke problemområder og ressursområder (Tjersland et.al, 2010). Med utgangspunkt i klientens problemer og ressurser, legges en plan for det videre arbeidet.

Modell og forbilde

Sosialarbeideren er i en posisjon der hun gjennom holdninger og handlinger kan vise vei for andre. Normer og verdier formidles ofte sterkere gjennom det vi gjør, enn gjennom ord og formaninger (Tjersland et.al, 2010). Sosialarbeideren kan være modell både for gruppen og for enkeltindivider. Når noen identifiserer seg med oss, har vi ansvar for å forvalte denne tilliten med imøtekommenhet, aksept og trygghet (Ibid., s. 265).

Lærer

Lærerrollen innebærer å overføre kunnskap og ferdigheter (Tjersland et.al, 2010). Dette kan handle om å lære bort å ivareta personlig hygiene, vaske klær, lage mat, finne fram i lokalmiljøet og forstå hvordan samfunnet fungerer. I asylmottak er lærerrollen en viktig rolle. Mange kommer fra land og kulturer hvor mye er annerledes. For eksempel å vaske gulv er en ferdighet mange må lære. Mange er vokst opp med jordgulv, og er vant til å feie gulvet for å gjøre reint. Andre er vant med murgulv, hvor de tømmer en bøtte vann utover for så å skyfle vannet bort når de gjør reint. Renhold er en stor utfordring i de fleste mottak, og en viktig ferdighet å lære. Dersom man skal fungere i det norske samfunnet er personlig hygiene og renhold et viktig aspekt for å bli akseptert i lokalmiljøet.

Leder

Her dreier det seg ikke om rollen som leder for en avdeling eller et foretak, men om rollen som den som går foran og tar initiativ. Tjersland et.al. (2010) deler rollen inn i fire former som er særlig relevante innenfor rammen av en institusjon. Jeg opplever inndelingen som relevant også innenfor asylmottakets rammer. For det første har vi organisatoren. Organisatoren fordeler oppgaver og sikrer at de blir gjennomført i praksis. For det andre har vi administratoren. Hun undersøker regelverk og rammer, og sørger for at det som skjer er i tråd med regler og rutiner. For det tredje har vi lokomotivet, som går foran i utførelsen av aktiviteter. Lokomotivet kommer med forslag, og setter tiltak ut i livet. For det fjerde har vi agitatorene, som har en mer verbalisert lederrolle. Agitatorene fremmer saker og argumenter, og kjemper for det hun mener er viktig og verdifullt.

Som sosialarbeidere er vi forskjellige, og lederrollen kan komme til syne på ulike måter.

Tjersland et.al. (2010) hevder det er bedre med ledere som selv er deltakende, enn ledere som

bare setter i gang aktivitet. Ledere bør gå foran, vise vei og ta sin del av ansvaret for gjennomføringen.

Kompis

Tjersland et.al. (2010) hevder at sosialarbeider-klient-forholdet alltid rommer en ulikhet. Likevel finnes det situasjoner hvor sosialarbeideren trer ut av sine andre roller, og man opplever at ulikheten oppheves og sosialarbeider og klient møtes på samme plan. Dette kan være øyeblikk hvor vi glimtvis kjenner oss nær og likestilt med hverandre. Tjersland et.al. (2010) peker på denne delen av sosialt arbeid som viktig, fordi den skaper trygghet og legger grunnlaget for tilknytning og identifikasjon.

Selger

Rollen som selger framhever den proaktive siden av det å være sosialarbeider. Dette knyttes til de visjonene vi har med oss inn i arbeidet (Tjersland et.al., 2010). Vi vil gi klientene våre budskap og ideer vi tror er verdifulle å ha med seg videre på veien. Tjersland et.al. (2010) oppsummerer hva sosialarbeideren ønsker å selge inn som;

”Vi selger ideen om at det alltid finnes muligheter til forandring og vekst.”

Tjersland et.al. (2010, s. 269)

Nettverksbygger

I tillegg til rollene Tjersland et.al. (2010) presenterer, opplever jeg rollen som nettverksbygger som viktig i arbeidet med barn og familier på mottak.

Et sosialt nettverk kan defineres som et sett av relativt varige relasjoner mellom mennesker. Nettverk er definert ved to mengder: En mengde aktører og en mengde relasjoner mellom disse. Aktørene er vanligvis individer, men nettverksperspektivet kan også anvendes overfor andre typer aktører, for eksempel organisasjoner. Uttrykket nettverk henspeiler på en mulig billedlig framstilling av et sett av relasjoner, der aktørene framstilles som punkter og relasjonene som linjer.

(Schieffloe, 1985, s. 122, i: Fyrand, 2005)

Et barn kan være del i mange ulike nettverk, så som familienettverk, vennenettverk og skolenettverk. De ulike nettverkene barnet er del av, kan igjen utgjøre et nettverk av nettverk. Nettverket kan inneholde både ressurser og problemforhold. Nettverket kan fungere som et sosialt støttesystem. I begrepet sosial støtte ligger at vi utveksler og bytter ulike former for hjelp og støtte i samhandling med andre mennesker. Vår sosiale nettverk består av relasjoner som bidrar med ressurser i vårt liv, slik at vi kan mestre livets utfordringer på en konstruktiv måte (Fyrand, 2005).

Sosialarbeideren har en oppgave i å bistå familien med å styrke og bygge sosiale nettverk. Gjennom gode nettverk kan familien oppleve støtte og hjelp, som kan bidra til at familien klarer å løse sine utfordringer uten hjelp fra offentlige instanser.

5.2 Bronfenbrenners økologiske modell

Sosialt arbeid legger vekt på helhetlig tenkning. Bronfenbrenners økologiske modell kan benyttes som analyseverktøy innefor sosialt arbeid. Fyrand (2005) beskriver modellen som et nyttig hjelpemiddel. Modellen kan hjelpe oss til å få en mer helhetlig forståelse av en problematisk situasjon, og klargjøre hvilket nivå tiltak kan settes inn på. Gjennom å få et bedre bilde av helheten, kan man få tydeligere oversikt over de ressurser og problemer som preger situasjonen. Når det gjelder arbeid med barn og familier i asylmottak opplever jeg modellen som et godt verktøy; modellen tydeliggjør i særlig grad hvordan samfunnet påvirker barnas hverdag i asylmottak. Samtidig synliggjør modellen det gjensidige forholdet mellom individ og samfunn.

Den amerikanske utviklingspsykologen Urie Bronfenbrenner utviklet en analysemodell som beskriver hvordan et sosialt system ikke eksisterer isolert i forhold til andre grupper og systemer. Modellen legger vekt på hvordan mennesker og miljø påvirker hverandre, og viser hvordan hver enkelt av oss er i samspill med de sosiale systemene vi er en del av (Fyrand, 2005).

Bronfenbrenners modell ble utviklet for å beskrive barns situasjon, men kan brukes i forhold til mennesker i alle aldre (Fyrand, 2005). Når det gjelder barn som vokser opp i asylmottak er

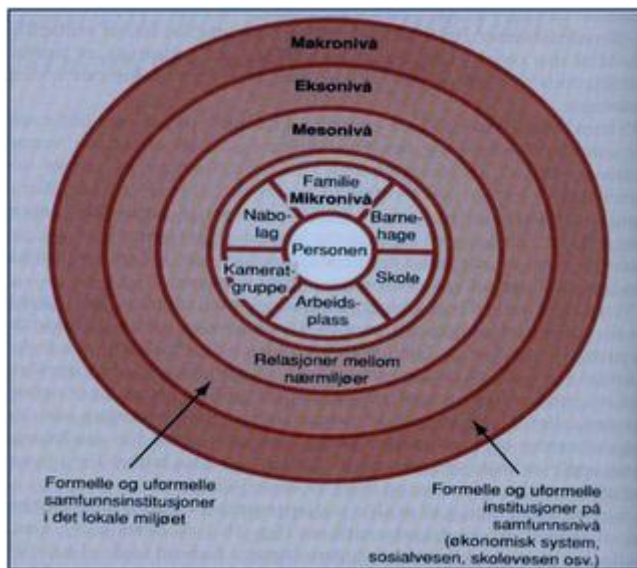
modellen nyttig både for å se barnets helhetlige oppvekstsituasjon, og for å se de delene av barnets omgivelser som påvirker barnet. Dersom ulike deler av samfunnet rundt barnet bidrar til negativ utvikling, er det her ressurser bør settes inn for å sikre at barnet får en god oppvekstsituasjon.

Bronfenbrenner er kanskje den som sterkest har understreket at barns utvikling må forstås i en helhetlig sammenheng, der både oppvekstmiljø, biologiske faktorer og psykologisk utvikling tas i betraktning samtidig (Imsen, 2005).

”The ecology of human development involves the scientific study of the progressive, mutual accommodation between an active, growing human being and the changing properties of the immediate settings in which the developing person lives, as this process is affected by relations between these settings, and by the larger contexts in which the settings are embedded”.

(Bronfenbrenner, 1979)

Slik definerer Bronfenbrenner (1979) *økologien i menneskelig utvikling* (min oversettelse). I definisjonen legger Bronfenbrenner vekt på at man ikke kan se på mennesket som et blankt ark, et *tabula rasa*, som påvirkes av omgivelsene, man må se på hvordan mennesket og omgivelsene gjensidig påvirker hverandre. Han beskriver gjensidig, to-veis interaksjon. Jeg vil i det videre gi en kort presentasjon av de fire nivåene Bronfenbrenners økologiske modell deles inn i.

Figur: Bronfenbrenners økologiske modell (fra Imsen, 2003, s. 59).

1) Mikronivå

Mikrosystemet beskriver de miljøene og arenaene barnet ferdes i, så som hjem, skole og venner (Fyrand, 2005). Dette er de menneskene vi har direkte kontakt med og samhandler med i ulike sammenhenger. De ulike komponentene i nærmiljøet, utgjør det nettverket av relasjoner barnet er en del av (Imsen, 2005). Når vi analyserer barnet innenfor barnets nærmiljø, analyserer vi på mikronnivå. Å analysere barnets hverdag i boenheten det bor i på asylmottaket, er å analysere på mikronivå. Noen ganger er systemet selvvalg, andre ganger ikke; barnet velger ikke selv hvilken familie det skal vokse opp i, eller hvor det skal bo, men velger til en viss grad fritidsaktiviteter og vennekrets. Barnets mikrosystem er kun til en viss grad selvvalgt, men er uansett et system barnet må forholde seg til, og hvor barn og system er i gjensidig interaksjon.

2) Mesonivå

Mesosystemet beskriver bånd og samspill mellom ulike miljøer og arenaer barnet ferdes i (Fyrand, 2005). Ved å studere flere nærmiljøer samtidig kan man få fram spillet mellom dem (Imsen, 2005). For barnet framstår nærmiljøet som en integrert helhet, men barnet bærer med seg ulike erfaringer fra ulike miljøer det oppholder seg i. Å analysere på mesonivå innebærer å studere hvordan det som skjer i en sammenheng, påvirker i en annen sammenheng. Det gjør det mulig å se hvordan endringer i et miljø, skaper endringer i et annet miljø. Gjennom analyse på mesonivå

kan vi analysere hvordan barns hverdag i hjemmet på asylmottaket, påvirker forhold i skolemiljøet, på fritidsaktiviteter eller andre deler av mikrosystemet.

3) *Eksonivå*

Eksosystemet omfatter samfunnskonstellasjoner som virker inn på barnet, men som barnet selv ikke er direkte involvert i. Dette er formelle eller uformelle samfunnsinstitusjoner som fungerer på et lokalt samfunnsnivå, og som griper inn i den enkeltes verden enten direkte eller indirekte (Imsen, 2005). For eksempel kommunestyre og fagforeninger er eksempler på eksosystem. Her tas beslutninger som påvirker mange indirekte, selv om de ikke har tilknytning til politikerne eller tillitsvalgte (Fyrand, 2005). Her er et eksempel på påvirkning på eksonivå som berører barn på asylmottak; Fra det året barnet fyller fire år, dekker UDI utgiften til barnehageplass for barnet. I en kommune med økonomiske nedskjæringer bestemmes det at en barnehage skal legges ned. Dermed blir kun barn med rettigheter etter barnehageloven prioritert ved barnehageopptak. Barn som bor i asylmottak må stå på venteliste, og er ikke sikret plass. På denne måten får en beslutning tatt på politisk nivå i kommunen, stor påvirkning på livssituasjonen for barnet og familien.

4) *Makronivå*

Makrosystemet er overbygninger på samfunnsnivå, så som det økonomiske systemet, sosial- og helsevesen, utdanningssystem, rettsvesen og politisk system (Imsen, 2005). Makrosystemet innebærer også verdier, tradisjoner, klassestruktur, nasjonal stil og ideologier som eksisterer i en kultur (Fyrand, 2005). Forhold på makronivå har direkte påvirkning på mikronivå. Makronivå innebærer "systemet" rundt oss, og kan bidra både til trygghet og hjelpeløshet. Som eksempel fra asylmottak vil jeg nevne at mange foreldre i asylmottak er redd for "systemet". De er redd for de kreftene i det Norske byråkratiet som har makt til å kaste dem ut av Norge. Foreldrenes frykt påvirker hverdagslivet til barna og familien i stor grad, og kan blant annet komme til uttrykk gjennom dårlig psykisk helse.

Jeg anser Bronfenbrenners økologiske modell som nyttig i analysen av barns oppvekstvilkår i asylmottak. Modellen bidrar til å tydeliggjøre både de ulike delene og helheten i det samfunnet barnet er i samspill med. Videre er modellen nyttig i analysen av barns sårbarhet

og motstandskraft. Det er mulig å kartlegge på hvilke områder barnet opplever støtte eller stress, og dermed bidra til å finne områder hvor tiltak kan settes inn.

5.3 Risiko og resiliens

Den globale migrasjonen øker stadig. Dette kan forstås ut fra den økonomiske og politiske ubalansen i verden, men også sees i sammenheng med økt levestandard i store befolkningsgrupper, samt rask utvikling innen informasjonsteknologi og transportmuligheter (St. meld 27.2011-2012). Det kan være flere årsaker til at familier velger å flytte eller flykte fra hjemlandet. Det kan handle om alt fra beskyttelsesbehov til økonomiske årsaker, eller en kombinasjon av flere forhold.

”Flyktninger har økt risiko for psykiske lidelser. Dette betyr ikke at alle blir syke. De fleste klarer seg bra til tross for store påkjenninger som kan ha bestått i forfølgelse, langvarige fengselsopphold eller internering, tortur inkludert seksuelle overgrep, opplevelse av fare for eget eller nærståendes liv, krig, trakassering i hjemlandet, en strabasiøs flukt. Mange lever med vedvarende usikkerhet over lang tid i hjemland, under flukt og i asylmottak. Flyktningbarn kan ha mistet familiemedlemmer, hjem og venner.”

(Psykososialt arbeid med flyktningbarn – Introduksjon og fagveileder 2006)

Mange flyktningbarn bærer med seg vonde opplevelser. Opplevelser av tap og traumatiske hendelser kan bidra til at barnet blir traumatisert. I traumatisert legges at barnet er kronisk plaget av vansker som depresjon, angst og/eller posttraumatiske stressreaksjoner (Psykososialt arbeid med flyktningbarn – Introduksjon og fagveileder 2006).

Familier på flukt har reist fra det kjente, inn i det ukjente. De har reist fra de utviklingsmuligheter hjemlandet kunne tilby, til et samfunn med usikre utviklingsmuligheter. De fleste flyktninger har mistet mye (Varvin, 2003). Mange foreldre opplever at de har en svak stilling i samfunnet. I asylmottak kan dagen preges av å være utenfor arbeidslivet, dårlig økonomi og dårlige boforhold. En svak stilling i samfunnet kan bidra til belastninger i tillegg til tap og eventuelle traumer.

Mennesker reagerer forskjellig på påkjenninger de utsettes for. Noen utvikler store problemer under forhold andre ikke reagerer på i det hele tatt. Det er vanskelig å forutsi hvordan et menneskes liv vil bli, på bakgrunn av belastninger vedkommende opplever. Vilåårene for en god oppvekst skal både fremme ønskelig utvikling og motvirke risikofaktorer (Askeland og Sataøen, 2013).

Mens man tidligere var mest opptatt av hva som bidrar til å skape sårbarhet, har man den senere tid blitt mer opptatt av å stille spørsmålet omvendt; Hva bidrar til usårbarhet? (Schaffer, 2000). Schaffer (2000) beskriver to motsattvirkende typer faktorer; sårbarhetsfaktorer, som gjør noen personer mer mottakelige enn andre, og bufferfaktorer, som har en beskyttende funksjon. Disse kan enten finnes ”inne i barnet”, i form av for eksempel temperament, kjønn og fødselsrelaterte forhold, eller ”utenfor barnet”, i form av for eksempel fattigdom, ustabilit levestett og familieproblemer. Schaffer mener at man ved å forstå bakgrunnen for den individuelle variasjon i motstandsdyktighet mot indre og ytre stress, også kan bli flinkere til å forebygge.

Et begrep som benyttes for å beskrive barnets buffer-faktorer er resiliens. Ordet *resiliens* kommer fra engelsk, og anvendes både om fysiske og menneskelige fenomen. Resiliens kan bety både det å gjenopprette til original form etter en fysisk belastning, og om den menneskelige evnen til bedring (Helmen Borge, 2003). Helmen Borge (2003) benytter Rutter’s definisjon på resiliens;

Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik.

(Rutter, 2000)

Gjennom kjennskap til hvilke faktorer som kan bidra til positiv utvikling tross tilstedeværelse av risikofaktorer, kan sosialarbeideren arbeide for å forebygge negativ utvikling.

Resiliensfaktorer kan finnes både i barnet, og i barnets omgivelser. Resiliensfaktorer som finnes hos barnet kan for eksempel være at barnet har godt selvbilde, har god sosial kompetanse og evne til å forholde seg til andre mennesker, har evne til problemløsning og opplever sammenheng i sin tilværelse (Broberg et.al, 2006). Resiliensfaktorer i barnets

omgivelser og oppvekstmiljø kan være trygge oppvekstvilkår i familien, en velfungerende skole eller et godt støttende nettverk (Ibid.)

6. HVORDAN SKAPE BEDRE OPPVEKSTVILKÅR FOR BARN I ASYLMOTTAK?

Det kan synes som det er et sprik mellom de mål og krav UDI stiller til barns oppvekstvilkår i asylmottak, og de oppvekstrammene barna lever i i praksis. Tross gode intensjoner, er barns oppvekstrammer i asylmottak preget av risikofaktorer for negativ utvikling for barnet. UDI's rundskriv er i tråd med FN's barnekonvensjon, og legger barnets beste til grunn for sine krav til mottakene. Samtidig viser forskning gjennom de siste 20 år at barn i asylmottak lever i en ustabil livssituasjon, preget av lang ventetid og usikkerhet omkring framtiden, med ustabile relasjoner og nettverk, frykt for uttransportering og mange både voksne og barn preges av minner fra hjemlandet. Familiene har trange økonomiske kår, og lever hovedsakelig i boforhold preget av trangboddhet og liten mulighet for privatliv. Dette er oppvekstvilkår som øker risikoen for å utvikle psykososiale problemer.

Å skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak handler om endringsarbeid. Det kan være endringsarbeid på individ-, gruppe- eller samfunnsnivå. Dersom endringen skal gjelde alle barn i asylmottak må endringen skje på et strukturelt nivå. Overordnede politiske føringer må legge til rette for en bedring av barnas oppvekstforhold. I dette kapitlet vil jeg drøfte hvordan sosialarbeideren kan bidra til å skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak. Ved hjelp av Bronfenbrenner's (1979) økologiske modell vil jeg drøfte tiltak både på individ-, gruppe- og samfunnsnivå.

6. 1 Bronfenbrenners økologiske modell som verktøy for å kartlegge hvor tiltak kan settes inn

Forskningen jeg gjennomgikk i kapittel 4 gjengir i hovedsak sider ved de strukturelle forholdene rundt barn i asylmottak. Generelt beskriver rapportene jeg har gjennomgått at barna har en ustabil oppvekstsituasjon, preget av flere faktorer som bidrar til utrygghet. Familiene opplever en usikker fremtid, med liten grad av kontroll over egen situasjon (Lauritsen og Berg, 1999). Familiene bor ofte trangt med lite rom for privatlig (Lauritsen og Berg, 1999, Seeberg, 2006, Linden, 2011). Boforholdene gjør det vanskelig for familiene å

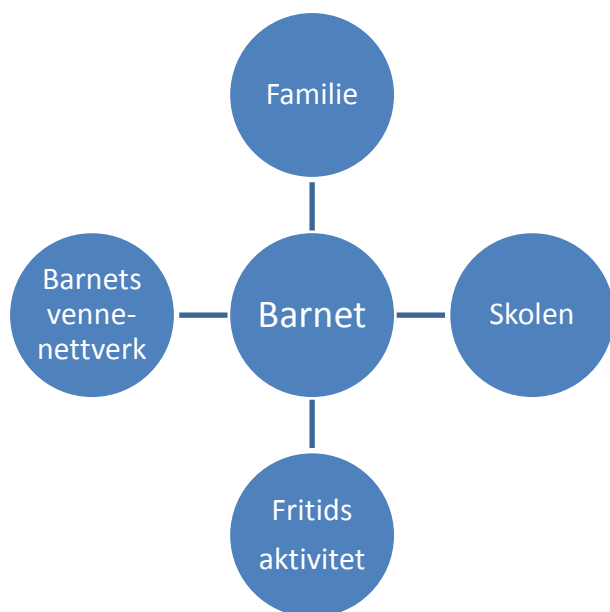
kombinere barnas behov for fri lek, og samtidig sikre at barna er skjermet og trygge (Seeberg, 2009). Siden det mangler konkrete retningslinjer og krav til standard på boliger for asylsøkere, er det stor ulikhet i borforhold mellom asylmottakene (Linden, 2011). Familiene har dårlig økonomi. Familier i mottak kan regnes som fattige (Lauritsen og Berg, 1999, Seeberg, 2006, Linden, 2011). Barna sammenlikner seg med andre barn, og foreldrene har ofte vansker med å skjerme barna fra problemene dårlig økonomi skaper (Weiss, 2013).

For å skape bedre oppvekstvilkår i asylmottak er det behov for endring. Bronfenbrenner (1979) beskriver gjennom sin økologiske modell hvordan mennesket og samfunnet gjensidig påvirker hverandre. Fyrand (2005) hevder modellen kan være et nyttig hjelpemiddel for å forstå en problematisk situasjon, og klargjøre hvilke nivå tiltak kan settes inn på. For å skape endring i oppvekstvilkårene for barn i asylmottak kan tiltak settes inn på ulike nivåer. Jeg vil i det videre kort drøfte mulige tiltak på ulike nivåer i modellen. Jeg vil gjøre en lengre drøfting av mulige tiltak på mikronivå i neste avsnitt.

Mesonovå

Mesonivået beskriver bånd mellom ulike miljøer og arenaer barnet ferdes i (Fyrand, 2005). Barn i asylmottak ferdes på flere ulike arenaer, det kan være familien, skolen, fritidsaktiviteter og ulike nettverk på asylmottaket. På asylmottaket kan arenaene være aktiviteter i regi av mottaket sammen med andre barn som bor i mottaket, eller som del av foreldrenes sosiale nettverk internt på mottaket. De ulike arenaene barna ferdes på påvirker hverandre. Dersom barna trives og har det bra på skolen, vil det styrke barnas fungering hjemme og på fritidsaktiviteter.

Vi kan tenke oss at fire av et barns viktigste arenaer på mesonivå danner følgende nettverk:

En viktig faktor for hvor godt samspillet mellom de ulike arenaene vil fungere, er arenaenes kunnskap om hverandre og holdning til hverandre. Et godt samspill mellom de ulike arenaene barnet ferdes på, vil bidra til å bedre barnets oppvekstvilkår i asylmottaket. I mottaket kan barna oppleve mange ustabile relasjoner (Seeberg, 2009). Beboere flytter, nye kommer til. Ansatte og frivillige slutter, nye kommer til. Å føle tilhørighet og trygghet på ulike arenaer kan bidra til å skape trygghet i en ustabil og uforutsigbar hverdag.

Familien er barnets hovedarena. Familien spiller dermed en viktig rolle i å bidra til et godt samspill mellom de ulike arenaene barnet ferdes på. På mesonviå kan sosialarbeideren bidra til å bedre barns oppvekstvilkår gjennom arbeid med nettverksbygging. Sosiale nettverk har en støttefunksjon for familien. Ressurser som finnes i det sosiale nettverket kan mobiliseres, slik at barn og familie kan mestre livets utfordringer på en konstruktiv måte (Fyrand, 2005). Å ha et godt fungerende sosialt nettverk er en resiliensfaktor i forhold til å utvikle psykososiale problemer.

Når en familie kommer til asylmottaket er det sosialarbeiderens oppgave å gjøre familien kjent i nærmiljøet. Dersom barnet går på skolen, kan sosialarbeideren oppmuntre familien til å delta på foreldremøter og andre sosiale tilstelninger på skolen. Dersom familien får kontakt med andre barn og foreldre på skolen, er det et første steg på veien til å bygge nettverk.

Det finnes mange hindringer som kan vanskeliggjøre prosessen med å bygge nettverk. Språk er den første hindringen som vanskeliggjør nettverksbygging. Mange foreldre som kommer nye til asylmottak snakker verken norsk eller engelsk. De opplever derfor at det er vanskelig å ta kontakt med mennesker utenfor mottaket.

Fremmedfrykt er et annet hinder for nettverksbygging for foreldre i asylmottak.

Fremmedfrykten går begge veier. Norske familier i lokalmiljøet kan være skeptiske til familiene i asylmottaket. Media har gjennom oppslag som i hovedsak fokuserer på negative sider ved asylsøkere bidratt til å styrke manges frykt. Media beskriver psykisk syke asylsøkere som utøver vold, dreper og tenner på asylmottak. På den annen side kan familier som kommer til asylmottaket være skeptisk til å knytte relasjoner og bygge nettverk i lokalmiljøet hvor mottaket ligger. Dette kan for eksempel handle om trekk ved den norske kulturen de opplever som negative, og som de ikke ønsker at deres barn skal påvirkes av.

Tidsaspektet er et annet hinder for nettverksbygging for foreldre i asylmottak. Mange er usikre på hvor lenge de kommer til å bo på mottaket. Noen skal tilbake til hjemlandet, mens andre skal flytte til andre kommuner. De ønsker ikke å knytte for sterke bånd i lokalmiljøet, siden de snart skal flytte. Vi vet at ventetiden ofte blir lang, og spesielt familier som ikke har oppholdstillatelse, kan oppleve å bo mange år i asylmottak. Å ta del i sosiale nettverk og aktiviteter utenfor mottaket er derfor en viktig faktor for å trives og oppleve en positiv utvikling, tross en uforutsigbar framtid.

Eksonivå

Eksonivået omfatter samfunnskonstellasjoner som virker inn på barnet, men som barnet selv ikke er direkte involvert i. Dette er formelle og uformelle samfunnsinstitusjoner som fungerer på et lokalt samfunnsnivå, og som griper inn i den enkeltes verden enten direkte eller indirekte (Imsen, 2005). For barn i asylmottak kan barnehagen, skolen, lokale lag og foreninger og kommunestyret være formelle og uformelle samfunnsinstitusjoner som påvirker barnet.

Sosialt arbeid på eksonivå kan for eksempel handle om informasjonsarbeid. Sosialarbeideren kan bidra med informasjon til kommunestyre, lag og foreninger. Informasjonen som gis kan bidra til økt kunnskap om familiers livsvilkår i mottak, og kanskje bidra til økt tilrettelegging

av tilbud for barn i mottak. Samarbeid med kommunen kan bidra til økt forståelse for barns behov for en mer normalisert oppvekst, behov for læring og økt sosial kompetanse. Kanskje kan økt kunnskap blant kommunens politikere og administrasjon bidra til at barn fra asylmottak prioriteres ved barnehageopptak.

Ved samarbeid med og informasjon til lag og foreninger kan man gi kunnskap som bidrar til engasjement for barn i asylmottak. Mange mottak samarbeider tett med foreninger som Sanitetsforeninger, lokallag i Norsk Folkehjelp, Røde Kors og Redd barna, og ulike livssynsorganisasjoner som Frelsesarmeen og Humanetisk forbund. Dette er organisasjoner som i utgangspunktet har et samfunnsengasjement, og som gjennom kjennskap til forholdene for asylsøkere engasjerer seg for å bedre deres hverdag.

Informasjon og kunnskap om familiers livsvilkår i asylmottak er ikke alltid tilstrekkelig for å skape endring på eksonivå. Selv om lokalpolitikere har kunnskap om barn i asylmottaks særskilte behov for barnehageplass, er det ikke sikkert at de vedtar at barn fra mottak skal prioriteres ved barnehageopptak. Politikerne skal forvalte begrensede økonomiske ressurser, og gjør til enhver tid prioriteringer mellom ulike grupper med til dels motstridende behov. Vi ser at den politiske situasjonen både i Norge og andre Europeiske land har hatt en nasjonalistisk dreining de siste årene. Politiske holdninger og en kategorisering mellom ”våre barn” og ”deres barn” kan bidra til at barn i asylmottak ikke vektet som like viktig å prioritere som andre barn i kommunen som også har særskilte behov.

Samfunnets holdninger til asylsøkere gjør seg gjeldende både i lokalsamfunnet og i storsamfunnet. Selv om sosialarbeideren møter motstand, er holdningsarbeid og politisk påvirkningsarbeid viktig. Sosialarbeidere står sterkere sammen enn alene. Å ta del i organisert påvirkningsarbeid, enten gjennom politisk engasjement, fagforeningsarbeid eller frivillige organisasjoner, styrker sosialarbeideren i sitt arbeid med å skape holdningsendring.

Makronivå

En faktor på makronivå som har stor innvirkning på barn og familier er den norske asylpolitikken. Avgjørelser i regjering og storting, har direkte innvirkning på barn i asylmottak blant annet gjennom de økonomiske rammene som gis mottaket. Asylpolitikken legger føringer for UDI's arbeid både økonomisk og juridisk. Bestemmelser i storting og

regjering gir føringer for hvor stor basisutbetaling til livsopphold familier i mottak skal ha, om barn i mottak skal få økonomisk støtte til barnehageplass, og hvor strenge reglene for oppholdstillatelse skal være.

En annen faktor på makronivå som påvirker hverdagen til barn og familier i asylmottak, er samfunnets holdninger til asylsøkere. Holdningene kan komme til syne i hverdagslige situasjoner på bussen eller butikken, eller avspeiles i det tilbudet og de mulighetene asylsøkere gis.

Å skape endringer på eksonivå er et krevende arbeid. Vi kan følge oss hjelpeløse overfor makrosystemet (Fyrand, 2005). Å skape endringer i politikk og samfunnsholdninger tar ofte tid. Grupper står sterkere i arbeidet med å skape endring. Det er allerede pressgrupper i det norske samfunnet som arbeider for å skape endring i barns oppvekstvilkår i asylmottak. Organisasjoner som Redd Barna og Noas (Norsk organisasjon for asylsøkere) stiller krav til storting og regjering både gjennom media, høringsuttalelser og lobbyvirksomhet.

Empowerment er benyttet som metode for å styrke grupper slik at gruppen selv arbeider for samfunnsendring. Sosialarbeidere kan med utgangspunkt i empowermentteorier arbeide målrettet med å styrke foreldre i asylmottak som gruppe. Gjennom styrking av foreldrene som gruppe kan de selv våge å stille krav til politikere og byråkrater; krav om barnehageplass for barn i asylmottak, bedre boforhold, og en basisutbetaling til livsopphold som er mulig å leve av. Dersom foreldre i asylmottak organiserte seg som gruppe, kunne de selv synliggjøre sin situasjon. Kanskje ville deres framstilling av sin situasjon bidra til økt forståelse for deres utfordringer, både blant politikere og samfunnet generelt.

På den andre siden kan en mobilisering av foreldrene føre til større utfordringer og skuffelse for familiene. Payne (2005) peker på hvordan empowerment ikke er en løsning for alle svake grupper. Det er mulig at en mobilisering av foreldre i asylmottak vil føre til økt motstand i befolkningen. At mennesker med negative holdninger ikke ville få økt forståelse for problemet, men heller styrke sin motstand mot asylsøkere. Det er en fare for at svake grupper i enda større grad vil settes opp mot hverandre, og at asylsøkere som stiller krav til det norske samfunnet bygger opp under skillet mellom *oss* og *dem*. Qureshi (2008) benytter begrepet eurosentrisme som forklaringsmodell omkring konstruksjonen av ”oss” og ”dem”. *Kritikken*

av eurosentrisme fokuserer ofte på hvordan vi setter opp vestlige standarder som universielle, og hvordan vi konstruerer bilder av "de andre" for å bekrefte deres annerledeshet – og vår unikhhet (Qureshi, 2008, s. 135). Det er for mange vanskelig å se "oss" i relasjon til "dem" og resten av verden. Dermed oppstår skillelinjer som er vanskelige å overkomme.

Sosialarbeideren kjenner til forholdene for barn og familier hun jobber med. Dersom hun ikke skal arbeide med å organisere foreldrenes egne ressurser som gruppe, slik at de kan arbeide for endringer på makronivå, har sosialarbeideren selv et ansvar. Sosialarbeideren kan fungere som talsmann for svake grupper, synliggjøre utfordringer og arbeide for endring. På makronivå kan sosialt arbeid for samfunnsendring handle om å bidra i sosiale pressgrupper. Sosialarbeideren kan også benytte media og direkte kontakt med politikere som kanal for holdningsendring.

Som allerede nevnt i avsnittet om eksonivå er det et krevende og langsiktig arbeid å arbeide med holdningsendringer på samfunnsnivå. Norge er også en del av verden for øvrig, og påvirkes av politiske strømninger og verdier på internasjonal basis. Det er like fullt viktig å fortsette arbeidet med å sikre mennesker like rettigheter, bygget på et humanistisk idegrunnlag om at alle mennesker er like mye verdt.

6.2 Sosialarbeiderens roller i arbeid med foreldre på asylmottak – tiltak på mikronivå

Jeg vil i dette avsnittet drøfte hvordan sosialarbeideren kan arbeide på mikronivå (Bronfenbrenner, 1979) i asylmottak. Mikronivå beskriver de miljøene og arenaene barnet ferdes i, så som hjem, skole og venner (Fyrand, 2005). Barnas viktigste arena er familien. Barns oppvekstvilkår preges i stor grad av hvordan foreldrene fungerer som omsorgsgivere. Det er derfor en viktig oppgave for sosialarbeideren i asylmottak å støtte og styrke foreldrene i sin omsorgsrolle, både praktisk og emosjonelt. Lauritsen og Berg (1999) beskriver asylmottak som ventesteder, hvor familiene opplever liten grad av kontroll over egen situasjon. Videre beskriver de hvordan mange barn har mye ansvar, både for seg selv, sine søsken og sine foreldre. Tsuda (1994) poengterer viktigheten av å gjenskape foreldrene som trygghetsskapende personer for barna. Selv i en situasjon hvor foreldrene opplever stor usikkerhet, har de et ansvar for å sikre barna trygghet.

Jeg vil i det videre drøfte hvordan sosialarbeideren gjennom sine ulike roller kan bidra til at foreldrene styrkes i sin rolle som trygghetsskapende personer for sine barn. Målet for oppfølging av foreldrene, er å bidra til å bedre barns oppvekstvilkår i mottak. Jeg tar utgangspunkt i Tjersland et.al (2010) sin oversikt over syv roller sosialarbeideren kan ha, og drøfter hvordan de ulike rollene kan benyttes i arbeidet med å styrke foreldrene.

Omsorgsgiver

Å gi omsorg handler hos Tjersland et.al. (2010) om å sikre at personen får ivaretatt sine grunnleggende behov. Maslow (1987) beskriver i sitt behovshierarki hvordan grunnleggende behov først må dekkes, før personen kan ha overskudd og motivasjon til selvutvikling. Foreldre opplever mange utfordringer i møte med et nytt land og en ny kultur. Mange mangler et nettverk å støtte seg til, og møter mange utfordringer alene. De vet ikke hvordan de praktisk skal organisere hverdagen innenfor de rammene livet i asylmottaket tilbyr. Som ny i Norge kan tilfredsstillelse av helt grunnleggende behov, som for eksempel behovet for å skaffe mat tid. Som ukjent i nærmiljøet vet man ikke hvor man kan handle det man trenger, og mange er uvant med elektrisk kjøkkenutstyr som for eksempel komfyr.

I asylmottaket er sosialarbeiderens rolle som omsorgsgiver tydelig, både på et praktisk og emosjonelt plan. Sosialarbeideren fungerer som biveileder, og gir informasjon og opplæring slik at familier kan klare å holde hjemmet rent, holde et variert kosthold innenfor et trangt budsjett, finne fram i lokalmiljøet osv. Denne type praktisk omsorg blir særlig tydelig i forbindelse med kvinner som er gravide for første gang. Sosialarbeideren og den kommende mammaen samarbeider om å legge alt til rette for det kommende barnet, både materielt og emosjonelt.

Sosialarbeiderens fokus er å finne gode løsninger sammen med familien, og gi veiledning på en ikke-dømmende måte. Sosialarbeideren gir også emosjonell omsorg, gjennom lyttende tilstedeværelse, ved å gi støtte og oppmuntring når familien møter utfordringer.

Behandler

Behandlerrollen handler om å ta utgangspunkt i klientens bestilling, og sammen med klienten undersøke problemområder og ressursområder (Tjersland et.al, 2010). Med utgangspunkt i klientens problemer og ressurser, legges en plan for det videre arbeidet. Min erfaring fra asylmottak er at sosialarbeideren i liten grad har en direkte behandlerrolle. Sosialarbeideren kan sammen med familien kartlegge problemet, og henviser videre til instanser som kan gi riktig hjelp. Dette skjer gjerne i samarbeid med barnehage, skole og foreldre.

Sosialarbeiderens behandlerrolle i mottak handler dermed i større grad om å kartlegge behov sammen med familien, og henvise familien til riktig instans. I de tilfeller barn og familier mottar behandling, fra for eksempel Bup eller PPT, kan sosialarbeideren bistå i oppfølging av behandlingen. Vi kan dermed si at sosialarbeideren får en indirekte behandlerrolle, eller fungerer som co-behandler i samarbeid med andre fagpersoner.

Modell og forbilde

Sosialarbeideren er i en posisjon der hun gjennom holdninger og handlinger kan vise vei for andre (Tjersland et.al, 2010). Asylsøkere bærer med seg ulike normer og verdier fra sine kulturer og hjemland. Samfunnets syn på barn og barndom er i stadig endring. Sommer (2012) snakker om et *humniseringssetos*: I tråd med vestens humanistiske menneskesyn og senmodernitetens tendens til emosjonalitet og innlevelse har det oppstått en barnevennlig holdning. Sommer peker på dette som et relativt nytt historisk fenomen. Vi skal ikke lenger tilbake enn til før andre verdenskrig for å finne et radikalt annerledes syn på barn i Norge og andre vestlige land. Da hersket det Sommer betegner som et *ikke-empatisk voksenperspektiv*. I pedagogikk og oppdragelse var det for eksempel regnet som forsvarlig å slå barn. Fortsatt råder ulike syn på oppdragelse i ulike kulturer og ulike deler av verden (Skytte, 2013).

Foreldrenes syn på barn, barndom og oppdragelse kan møte utfordringer i møte med vestlig tankegang. Sosialarbeideren har en viktig rolle som modell og forbilde når det gjelder formidling av verdier. Verdier som formidles kan være barnet som aktør i eget liv, at barn skal tas på alvor, lyttes til å gis mulighet til å påvirke i eget liv og hverdag. Dette er viktige verdier innefor et individualistisk livssyn, men vektlegges i annen grad innenfor et kollektivistisk livssyn.

Sosialarbeideren formidler normer og verdier som er viktige i det norske samfunnet gjennom måten hun møter og samarbeider med barn og familier på. Gjennom måten hun møter foreldrene på viser sosialarbeideren at både foreldre og barn skal møtes med respekt, og at alle mennesker er like mye verdt uavhengig av livssituasjon.

Foreldrene fungerer selv som modell og forbilde for sine barn. Sosialarbeideren og foreldrene kan møte situasjoner hvor foreldrene og sosialarbeideren har ulike tanker om hva som ligger i å være et godt forbilde. Med ulik kulturell bakgrunn kommer også ofte forskjeller i verdigrunnlag. I situasjoner hvor forskjeller i verdigrunnlag kommer til syne, er det viktig å ha en åpen dialog omkring dette. Sosialarbeideren må møte familien med åpenhet og nysgjerrighet. En trygg sosialarbeider vet at hun ikke sitter med fasiten på alle livets spørsmål. Så lenge foreldrenes verdigrunnlag ikke er til skade for barnets utvikling, kan foreldre og sosialarbeider samarbeide på tross av ulik oppfatning av hva som er gode verdier i oppdragelsen.

Lærer

Lærerrollen innebærer å overføre kunnskap og ferdigheter (Tjersland et.al, 2010). Rollen som lærer er en hovedrolle for sosialarbeideren i asylmottak. Mange av de mottaksansattes oppgaver handler om informasjon. Asylsøkere går gjennom ulike moduler i informasjonsprogram i gangsatt av UDI, og ulike kurs og samlinger i regi av mottakene. Foreldre har behov for grunnleggende kunnskap for å sikre barna gode materielle kår. Samtidig trenger de kunnskap om nærmiljøet og hvordan det norske samfunnet fungerer.

Kunnskap er viktig for å forstå samfunnet, og for å føle trygghet. For mange asylsøkere oppleves normer, verdier og samfunnsstrukturer som fremmede. For eksemplet familiens rolle i samfunnet, lover og regler, demokrati og forholdet til autoriteter er tema mange opplever som annerledes og uvant. God kunnskap om hvordan en skal fungere i hverdagen, og hvordan samfunnet er bygd opp, er viktig for å gi grunnlag for integrering.

Læring handler også om ansvarsutvikling (Tjersland et.al, 2010). Lærerrollen krever tilstedeværelse, slik at vi kan observere, gi tilbakemelding og veilede. I begynnelsen er læreren tett på og leder og strukturerer læringen. Etter hvert overlates ansvaret for læringen til

den andre. Sosialarbeideren gir foreldrene grunnleggende informasjon som er nødvendig for å fungere i det norske samfunnet, og viser hvordan og hvor hen foreldrene selv kan hente videre kunnskap.

Lærerrollen er en rolle som må forvaltes med varsomhet. Enkelte familier kommer fra systemer med overdreven respekt for autoriteter. Dette kan føre til overdreven tiltro til sosialarbeideren. Dette kan komme til syne på flere måter. Enten ved at familien ikke stiller spørsmål til det sosialarbeideren formidler, og tar tolker sosialarbeideren som ufeilbarlig. Dermed tolker de alt sosialarbeideren sier som sannhet. I situasjoner hvor det viser seg at sosialarbeideren har tatt feil, kan dette føre til mistillit til sosialarbeideren.

På den annen side kan overdreven respekt for sosialarbeideren føre til at familien later som de er enige i viktige spørsmål, mens de egentlig er uenige, og ikke har til hensikt å endre sitt ståsted. Dette kan føre til problemer for eksempel når det gjelder tema omskjæring av jenter. Dette er straffbart i Norge, og utsetter barnet for et voldsomt traume. Det er viktig at informasjon som gis om skjønnslemlestelse blir forstått, og at foreldrene ikke senere velger å se bort fra informasjonen som er gitt.

I lærerrollen ligger også faren for maktmisbruk. Mange asylsøkere er redde for at ting de gjør i hverdagen skal påvirke utfallet av deres asylsak. De ønsker å oppføre seg på en måte som kan bidra til at de får bli i Norge. Dersom læreren utnytter familiens sårbare situasjon til å få gjennom egne mål og planer, utøves lærerrollen på en måte som strider med etiske retningslinjer.

Leder

Her dreier det seg ikke om rollen som leder for en avdeling eller et foretak, men om rollen som den som går foran og tar initiativ (Tjersland et.al., 2010)

Lederrollen i sosialt arbeid med barn og familier i asylmottak kan handle om å sette i gang ulike tiltak for familiene. Det kan handle om fritidsaktiviteter, samlinger for nybakte mødre, kvinnegrupper og informasjonsprogram.

Kompis

Tjersland et.al. (2010) hevder at sosialarbeider-klient-forholdet alltid rommer en ulikhet. Dette kan være øyeblikk hvor vi glimtvis kjenner oss nær og likestilt med hverandre.

I samarbeidet med barn og familier i asylmottaket kan vi oppleve mange slike øyeblikk. Det kan være når sosialarbeideren, barna og familiene er sammen på bowling. Her er vi like gode eller like dårlige, og latteren sitter løst. Eller det kan være ute på tur med barna. Når mor og sosialarbeideren oppdager at barnet har utviklet en ny ferdighet, møtes vi i felles stolthet over den nyervervede kompetansen. Vi møtes som mødre, og ikke som sosialarbeider og klient. Det kan være på hobbydager, i kvinnegruppa eller hjemme i familiens leilighet når de byr på spennende retter.

Kompis er en viktig rolle i samarbeidet med foreldrene. Gode felles opplevelser og møtepunkter hvor foreldrene og sosialarbeideren møtes som likestilte, bidrar til å styrke tilliten mellom foreldrene og sosialarbeideren.

Selger

Roller som selger framhever den proaktive siden av det å være sosialarbeider. Dette knyttes til de visjonene vi har med oss inn i arbeidet (Tjersland et.al., 2010).

Mange barn og familier i asylmottak opplever situasjonen sin som vanskelig, og for enkelte oppleves situasjonen som håpløs. Sosialarbeideren har en viktig rolle som selger av håp, framtidstro og mestringsstrategier. Sosialarbeideren er også selger av løsninger på praktiske problemer og tiltak som kan gjøre hverdagen mer meningsfylt for barn og foreldre. For eksempel kan tema som fritidsaktiviteter for barna være preget av at sosialarbeideren selger inn ideen. Balansen mellom salg og overtalelse er viktig, da familien alltid skal oppleve denne type tilbud som et eget valg.

Avsluttende refleksjon

Når sosialarbeideren arbeider rettet mot foreldrene arbeider hun på mikronivå i følge Bronfenbrenners (1979) økologiske modell. Barnets omsorgssituasjon i hjemmet påvirker de andre arenaene barnet ferdes på på mikronivå. Hvis barnet opplever uttrygghet i familien, kan dette påvirke hvordan barnet fungerer på skolen og i vennekretsen.

Sosialarbeideren kan gjennom sine ulike roller bidra til å gjenskape foreldrene som trygghetsskapende personer for barna. Sosialarbeideren går ikke inn og ut av de ulike rollene, men rollen kommer til syne i forhold til foreldrenes ulike behov. Rollen som omsorgsgiver kan hjelpe foreldrene til dekke familiens grunnleggende behov, slik at foreldrene kan bruke mindre energi på bekymringer, og mer energi på støtte og oppmuntring av barna. Gjennom rollen som modell og forbilde kan sosialarbeideren formidle normer og verdier gjennom handling istedenfor ord. Rollen som lærer kan bidra til å gi foreldrene nødvendig opplæring og kunnskap, slik at de kan finne fram og forstå det samfunnet de er en del av. Kunnskap øker foreldrenes forståelse, og forståelsen øker foreldrenes trygghet. Gjennom sine ulike roller kan sosialarbeideren bidra til å øke foreldrenes trygghet, slik at de i større grad blir i stand til å følge opp familien både materielt og emosjonelt.

For at sosialarbeideren gjennom de ulike rollene skal bidra til å styrke foreldrene, er sosialarbeiderens holdning i arbeidet viktig. Rollene kan lett benyttes til å overkjøre foreldrene, og oppleves som undertrykking heller enn hjelp. Arbeidet handler ikke om å forvandle foreldrene til ”gode nordmenn”, men om å bistå foreldrene så de kan finne en plass i samfunnet de selv er komfortable med. Utgangspunktet for samarbeidet med familiene er ”å starte der foreldrene er”. Med utgangspunkt i foreldrenes opplevelse og de behovene foreldrene synliggjør, bidrar sosialarbeideren med relevante tilbud og tiltak.

Sosialarbeideren kan møte mange utfordringer i sitt arbeid med familier med minoritetsbakgrunn. Quereshi og Fauske (2010) trekker fram særlig tre utfordringer profesjonsutøvere i hjelpeapparatet kan oppleve i møtet med minoritetsfamilier. Deres eksempler er hentet fra barnevernfaglig arbeid med minoritetsbakgrunn, men eksemplene er også relevante i arbeidet med asylsøkere.

For det første sliter profesjonelle med å finne ut hvilken betydning kultur har (Quereshi og Fauske, 2010). Kultur oppfattes som en viktig faktor, som kan gi utslag i at kultur enten over eller underfokuseres. Det kan også trekkes feilaktige slutninger om kultur som årsak til problemer, noe som fører til feil løsninger. For sosialarbeideren i mottak er det viktig å ha kjennskap til beboernes kulturelle bakgrunn, og ha dette som tema i samarbeidet. Der

kulturelle handlinger er i strid med norsk lov, må sosialarbeideren være tydelig på dette. Dette kan gjelde tema som omskjæring og tvangsgifte.

For det andre er kommunikasjon ofte vanskelig, spesielt når det benyttes tolk (Quereshi og Fauske, 2010). Krevende kommunikasjon gir økt mulighet for ikke å bli forstått eller å bli misforstått. Dette kan føre til usikkerhet både for sosialarbeideren og foreldrene. I samtaler hvor man benytter tolk, kreves det en god tolk for at meningsinnholdet i det som sies skal overføres på en god måte. I hovedsak benyttes telefontolk. Dette fordi mottakene har stort behov for tolketjenester, og ofte på kort varsel. En fordel er at tolken i mindre grad går i dialog med den som tolkes, mens en ulempe er at samtalen blir mindre fleksibel. Viktigheten av at foreldre og sosialarbeider gjør seg gjensidig forstått øker i situasjoner hvor partene ikke har et felles språk. Åpenhet omkring utfordringene språkbarrierene skaper, kan forhindre konflikter i samarbeidet mellom foreldrene og sosialarbeideren.

For det tredje er det en fare for overgeneralisering, kategorisering, stereotypier og diskriminering (Quereshi og Fauske, 2010). Dette kan blant annet handle om å konstruere skiller mellom oss og dem. Det kan også handle om å kategorisere visse grupper. I asylmottak bor mange ulike etniske grupper. Det er viktig å møte den enkelte forelder som individ, og ikke tillegge personer egenskaper tilknyttet en konstruert kategori eller stereotypi. Ved mottaket jeg arbeider er omkring 80 % av beboerne fra Eritrea. Det kan være fristende å sette merkelapper på Eritrerne som gruppe, og dermed møte enkeltpersoner med dette som utgangspunkt. Det er viktig at sosialarbeideren er bevisst denne utfordringen, og i sitt arbeid er oppmerksom på ikke å sammenlikne en familie fra en kultur med andre familier med samme kulturelle bakgrunn.

6.3 Oppsummering

Jeg har i dette kapittelet drøftet problemstillingen *”Hvordan skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak?”*. Med utgangspunkt i sosialt arbeid med barn og familier i asylmottak har jeg drøftet hvordan sosialarbeideren kan bidra til å skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak.

Sosialarbeideren kan bidra til å bedre barns oppvekstvilkår i asylmottak på ulike måter, og på ulike nivåer jamfør Bronfenbrenners økologiske modell. I hverdagen kan sosialarbeideren i størst grad bidra på individnivå, i direkte samarbeid med barn og foreldre. Sosialarbeideren kan gjennom ulike roller møte familiens ulike behov, med hovedmål om å bidra til at foreldrene er i stand til å gi barnet gode omsorgsrammer. På systemnivå handler sosialarbeiderens arbeid om informasjon og kunnskapsformidling, som på sikt kan bidra til holdningsendringer på politisk nivå så vel som i samfunnet for øvrig. Holdningsarbeid på samfunnsnivå er ikke noe sosialarbeideren kan klare alene, men i samarbeid med andre i pressgrupper og organisasjoner som arbeider for familiers rettigheter i asylmottak.

Drøftingen synliggjør at sosialarbeideren møter mange utfordringer og hindringer i sitt endringsarbeid, både på individ-, gruppe-, og systemnivå.

7. AVSLUTNING

Arbeidet med oppgaven har synliggjort det jeg opplever som et gap mellom de krav UDI stiller til mottaksdrift, og de oppvekstvilkår barn i mottak lever under i praksis. Hovedmålet for mottakets arbeid med barn og unge er:

Statlige mottak skal strukturere og målrette tiltak som bidrar til en trygg, forutsigbar og meningsfylt hverdag for barn og unge under mottaksoppholdet.

(UDI RS 2011-011. Krav til arbeid med barn og unge i statlige mottak)

Det er mange forhold som bidrar til å motarbeide dette målet. Forskning jeg har gjennomgått i oppgaven synliggjør at barn i mottak har en hverdag preget av uforutsigbarhet. Trangbodhet og mangel på mulighet for privatliv, samt familiens dårlige økonomi bidrar til uttrygghet. UDI's rundskriv er et overordnet regelverk for mottaksdriften, og UDI fører tilsyn med at mottakene følger opp de krav de er pålagt. Samtidig er mange rundskriv så generelle i sin utforming, at det skaper stor ulikhet i tilbudet de forskjellige mottakene gir. Forskning peker spesielt på mangel på konkrete retningslinjer og krav til boforhold til familier i mottak (Lindén et.al, 2011), og stor ulikhet i forhold til innhold og organisering av mottakets barnebaser, grunnet mangel på konkrete retningslinjer (Fladstad, 1994, Lindén et.al. 2011).

FN's barnekonvensjon trekker fram tre hovedprinsipper som rammebetingelser for god oppvekst; *beskyttelse, forsørgelse* og *deltakelse*. FN's barnekonvensjon legger vekt på at barnets beste skal legges til grunn i utviklingen av det offentlige tilbudet. At barn har gode og trygge oppvekstvilkår er viktig for barnets videre utvikling. At barnet har hatt gode og trygge rammer så lenge det bodde i asylmottak påvirker barnets videre utvikling, uavhengig av om barnet skal reise tilbake til hjemlandet eller integreres i Norge. Med tanke på videre integrering i Norge, er oppholdet i asylmottak av stor betydning. En forutsigbar hverdag, hvor grunnleggende sosiale og materielle behov er ivaretatt, bidrar til at barnet med større trygghet kan møte utfordringene et liv i Norge gir.

Sosialarbeideren har en viktig oppgave i arbeidet med å skape bedre oppvekstvilkår for barn i asylmottak. Oppgavene er mange, og handler både om å sikre at foreldrene fungerer som gode

og trygghetsskapende omsorgspersoner, at barna lever under adekvate materielle oppvekstvilkår, at barna har en meningsfull hverdag som bidrar til vekst og utvikling, at barna kan ta del i aktiviteter og sosiale sammenhenger i lokalmiljøet og være del av et sosialt nettverk. Sosialarbeiderens oppgaver innebærer arbeid både på individ-, gruppe-, og systemnivå. Oppgavene kan oppleves uoverkommelige. Et sitat av Frans av Assisi kan være til hjelp:

Begynn med å gjøre det som er nødvendig,

Deretter det som er mulig,

Og plutselig greier du det umulige.

Vi vet at fattigdom regnes som en risikofaktor for utvikling av psykososiale problemer, spesielt i kombinasjon med andre risikofaktorer. Det hadde vært så enkelt om vi kunne gi barna bedre materielle oppvekstrammer umiddelbart; nok penger til å skaffe det man trenger i hverdagen, en bolig som gir rom for privatliv og mulighet for å ta med venner hjem. Sosialarbeideren kan i samarbeid med andre bidra til å påvirke norsk politikk til å øke fokus på de materielle kårene for barn i asylmottak. Samtidig med at dette påvirkningsarbeidet pågår, må sosialarbeideren fokusere på det som er mest nødvendig her og nå; å bidra til at foreldrene klarer å gi barna god nok omsorg, og at barna finner en plass i lokalsamfunnet den tiden de bor i mottak. Sosialarbeiderens oppgave handler først og fremst om ”å starte der klienten er”, arbeid på individnivå sammen med familien i deres hverdag.

Jeg sitter igjen med mange tanker og spørsmål etter å ha arbeidet med oppgaven. Mitt største spørsmål er dette: Hvordan kan det ha seg at barns materielle oppvekstvilkår ikke har endret seg de siste 20 år? Hvordan kan det ha seg at forskningsrapporter med tydelighet har lagt fram informasjon om mangelfulle forhold for barn og familier i mottak, og foreslått endringer, uten at forholdene har blitt bedre? Mange endringer er gjort de siste årene, nye rundskriv har blitt utarbeidet, like fullt peker forskning fra 1994 på de samme utfordringer som forskning i 2013. Det finnes ingen enkle svar på spørsmålet, men det er tydelig at en del av svaret ligger i norsk innvandringspolitikk.

Det er behov for et økt politisk fokus på barns oppvekstvilkår i asylmottak. Organisasjoner som Redd Barna, NOAS og Norsk Folkehjelp arbeider målrettet for å informere og påvirke

politisk. Sosialarbeidere bør i større grad ta samfunnsansvar, og videreformidle erfaringer fra feltet. Det er behov for en endring i barns oppvekstvilkår i asylmottak. Sosialt arbeid handler om endringsarbeid på individ-, gruppe-, og systemnivå, og er derfor et godt utgangspunkt for å bidra til en positiv endring for disse barna.

KILDER

Aamodt, L. G (1997). *Den gode relasjonen – støtte, omsorg eller anerkjennelse?* Oslo: Ad Notam Gyldendal

Andersen og Røiseland (2008). *Partnerskap, problemløsning og politikk*. Fagbokforlaget.

Askeland, L. og Sataøen, S. O. (2013). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Berg, B. (2012). *Mottakssystemet – historikk og utviklingstrender*. I: Valenta, M. og Berg, B. (red) (2012). *Asylsøker. I velferdsstatens venterom*. Oslo: Universitetsforlaget

Broberg, A., Almquist, K., Tjus, T. (2006). *Klinisk barnepsykologi. Utvikling på avveier*. Bergen: Fagbokforlaget

Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development. Experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard Univeristy Press

FNs konvensjon om barns rettigheter av 1989

<http://www.unicef.no/barnekonvensjonen/full-tekst>

FN's Flyktningkonvensjon av 1951

<http://www.fn.no/Bibliotek/Avtaler/Flyktninger/Flyktningkonvensjonen>

FNs verdenserklæring om menneskerettigheter av 1948,

<http://www.fn.no/Bibliotek/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>

Furman, B. (2000). *Det er aldri for sent å få en lykkelig barndom*. Oslo: Pedagogisk forum

Fyrand, L. (2005). *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget

Gilje, N. og Grimen, H. (1993) *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget

Halvorsen, K. (2008). *Forskningsmetode for helse- og sosialfag – en innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag

Helmen Borge, I. A. (2003). *Resiliens. Risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Imsen, G. (2003). *Elevenes verden. Innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Johansen, A., Tufte, P. A., Christofferesen, L.(2011) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt Forlag

Kaya, M. S., Høgmo, A., Fauske, H., (red) (2010). *Integrasjon og mangfold. Utfordringer for sosialarbeideren*. Latvia: Cappelen Akademisk Forlag

Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid?* Oslo: Universitetsforlaget

Lidèn, H., Seeberg, M. L. og Engebriktsen, A. (2011), *Medfølgende barn i asylmottak : livssituasjon, mestring, tiltak*. Oslo: Rapport Institutt for samfunnsforskning (bind-/heftenr. 2011:1)

Lov om barneverntjenester

Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her

Maslow, A. H. (1987). Third Edition. *Motivation and personality*. USA, New York: Harper & Row, Publishers, Inc.

Meld. St. nr. 17 (2000 – 2001). *Asyl- og flyktningpolitikken i Noreg*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet

Meld. St. nr. 27 (2011 – 2012). *Barn på flukt*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet

Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS), <http://www.noas.no/tema-asylprosessen-i-norge/>

Dato: 06.04.14

Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS), <http://www.noas.no/urettferdig-engangslosning-for-lengevaerende-barn/> Dato: 01.07.14

Opplæringslova av 1998

Payne, M. (2005). *Modern Social Work Theory. Third edition*. UK: Palgrave Macmillan

Qureshi, N. A. (2008). *Beskrivelser av oppdragelse: utslag av definisjonsmakt og eurosentrisme?* I: Otterstad, A. M. (red). *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt*. Oslo: Universitetsforlaget

Schaffer, R. (2000). *På barns vegne. Psykologiske spørsmål og svar om barns oppvekst*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Seeberg, Marie Louise (Red.) (2009). *Små barns hverdager i asylmottak*. NOVA-rapport - (bind-/heftenr. 14/2009)

Seland, Idunn, Lidèn, Hilde (2011). *Fritidsaktiviteter for barn på asylmottak*. Oslo: Rapport Institutt for samfunnsforskning (bind-/heftenr. 2011:2)

Skytte, M. (2013). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk

Slettebø, T. (2008). *Foreldres medbestemmelse i barnevernet. En studie av foreldres erfaringer med individuell og kollektiv medvirkning*. Trondheim: NTNU

Sommer, Dion (2012), *Barn i senmoderniteten, Barndomspsykologiske perspektiver*. Bergen: Fagbokforlaget.

Strandbu, Astrid (2011). *Barnets deltakelse, Hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Oslo: Universitetsforlaget.

Thagaard, T. (2011). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

Tjersland, O. A., Engen, G., Jansen, U. (2010). *Allianser. Verdier, teorier og metoder i sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk

UDI RS 2011-003 Reglement for drift av statlige mottak

UDI RS 2008-035 Reglement for økonomiske ytelser til beboere i statlig mottak

UDI RS 2008-035V1 Rutiner og satser for økonomiske ytelser til beboere i statlig mottak, regulerte satser 2012

UDI RS 2008-027 Krav til fritidsaktiviteter under opphold på statlig mottak

UDI RS 2008 - 031 Krav til innkvarteringstilbud i ordinære statlige mottak

UDI Årsrapport 2013

Valenta, M og Berg, B (2013). *Innledning: Asyløkere i Norge*, I: Valenta, M og Berg, B (red.) (2013), *Asyløker I velferdsstatens venterom*, Oslo: Universitetsforlaget

Valenta, M og Berg, B (red.) (2013). *Asyløker I velferdsstatens venterom*, Oslo: Universitetsforlaget

Varvin, S. (2003). *Flukt og eksil. Traume, identitet og mestring*. Oslo: Universitetsforlaget

Vårt Land 09.09.14

Weiss, N (2013). *Normalitet i limbo. Asylbarn med endelig avslag*. Fafo-rapport 2013:47

Obligatorisk erklæring til eksamen (i ett eksemplar som leveres sammen med besvarelsen)

Hver enkelt student plikter å gjøre seg kjent med regelverk vedr. fusk og klagesaker på www.diakonhjemmet.no > Sentrale regelverk vedr. eksamen.

Kandidatnummer (Hvis besvarelsen skal leveres med navn skrives dette her istedenfor kandidatnummer)	Lisbeth Myhrer
---	----------------

Navn på studiet	Master i sosialt arbeid i partnerskap
Kull	MASOSHEL 2012
Emnekode Se under dine eksamener på Studentweb	MASOSHEL-504 - Emne 13 Masteroppgave
Innleveringsfrist	12.11.14

Jeg erklærer herved at:

1. jeg i eksamensarbeidet ikke gjengir tidligere arbeid, andres eller eget, uten å oppgi kilde
2. jeg i eksamensarbeidet har oppgitt alle referanser i litteraturlisten
3. eksamensarbeidet verken helt eller delvis er en kopi, et duplikat eller en avskrift av andres eksamensarbeid eller andre typer arbeid
4. eksamensarbeidet verken helt eller delvis har vært brukt til samme eller en annen eksamen ved Diakonhjemmet Høgskole eller et annet lærested i Norge eller utenlands

Jeg er kjent med at brudd på disse bestemmelsene er å betrakte som fusk.
Jfr. lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler § 4-7 og § 4-8, forskrift 17. desember 2013 nr. 1728 om studier og eksamen ved Diakonhjemmet Høgskole § 32, samt retningslinjer for behandling av fusk eller forsøk på fusk ved eksamen m.v. fastsatt 06. juni 2012:

Ja: X

Nei:

Ved gruppeeksamen skal hvert medlem i gruppa levere egen erklæring.

Masteroppgaver med karakteren A-C og bacheloroppgaver med karakteren A-B:

Jeg samtykker i at min master- eller bacheloroppgave publiseres i Diakonhjemmets åpne elektroniske arkiv:

Ja: X

Nei: